

Pinja Karppinen

Sosiaaliohjaajien antama tuki vastaanotto- perheiden kokemana

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

13.9.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Pinja Karppinen Sosiaaliohjaajien antama tuki vastaanottoperheiden kokema- na 51 sivua + 2 liitettä Syksy 2013
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaajat	Lehtori Riikka Tiitta Lehtori Arto Salonen
<p>Vantaan vastaanottoperheyksikön tehtävänä on tukea vastaanottoperheitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, sijoitusprosessin eri vaiheiden käsittelyssä sekä lapsen läheisten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vastaanottoperheiden kokemuksia saamastaan tuesta ja sen riittävydestä. Lisäksi opinnäytetyössä tutkittiin vastaanottoperheen ja sosiaaliohjaajan välistä yhteistyösuhdetta dialogisuuden periaatteiden kautta.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin kyselyn avulla. Aineisto muodostui seitsemän vastaanottoperheen vastauksesta ja analysointimenetelmänä oli teemoittelu. Opinnäytetyössä teoreettisena viitekehystenä oli lasten kasvatusta sekä dialogisuus.</p> <p>Tutkimustulokset osoittivat, että sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä keskustelemalla, kuuntelemalla, antamalla neuvoja, olemalla läsnä tapaamisissa, antamalla tietoa lapsen läheisistä ja heidän taustoistaan sekä selvittämällä erimielisyyksiä lapsen läheisten kanssa. Vastaanottoperheet toivovat lastenhoitoapua rankkoihin hetkiin, lisäkoulutusta työhönsä, enemmän tietoa lapsen ja läheisten taustoista sekä sujuvampaa tiedonkulkua vastaanottoperheen sekä moniammatillisen työryhmän välillä. Opinnäytetyön tutkimustulosten pohjalta voi todeta, että yhteistyö sosiaaliohjaajien ja vastaanottoperheen välillä on sujuvaa sekä yhteistyösuhde on dialoginen. Yhteistyösuhde sosiaaliohjaajan kanssa koetaan avoimeksi, luottamukselliseksi, rehelliseksi ja tasa-arvoiseksi yhteistyösuhdeksi, joka antaa voimaa työhön. Vastaanottoperheet kokevat tulleensa kuulluiksi sekä että heidän kokemuksiaan ja ammattitaitoa vastaanottoperheenä arvostetaan. Asioista, haasteista ja tunteista keskustellaan yhdessä sekä ratkaisut muodostetaan yhteisen pohdinnan tuloksena.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimustuloksien avulla Vantaan vastaanottoperheyksikkö voi kehittää toimintaansa vastaamaan entistä paremmin vastaanottoperheiden sekä sijoitettujen lasten tarpeita. Sosiaaliohjaajien antama tiivis tuki edistää sijoituksen onnistumista, vastaanottoperheiden jaksamista sekä lapsen hyvinvointia.</p>	
Avainsanat	Vastaanottoperhe, lastensuojelu, lasten kasvatusta, dialogisuus

Author Title Number of Pages Date	Pinja Karppinen Short-term Foster Parents' Experiences of the Support Given by Social Counsellors 51 pages + 2 appendices Fall 2013
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Riikka Tiitta, Senior Lecturer Arto Salonen, Senior Lecturer
<p>The Short-Term Foster Care Unit of Vantaa is responsible for supporting the short-term foster parents in their work. The social counselor working in the unit supports the short-term foster parents to raise the child and to co-operate with the child's family and other relatives. The social counselor supports the short-term foster parents to deal with the placement of the child. The aim of this Bachelor's thesis was to find out what kind of experiences the short-term foster parents have about the support and the co-operation with the unit's social counselors and whether they need more support. The principles of dialog were used to study the co-operational relationship between the social counselor and the short-term foster parents.</p> <p>The study was qualitative. The method of the study was a questionnaire. The data of the study consisted of seven responses to the questionnaire, and they were analyzed by using the thematic method. The theoretical framework was dialog and children's upbringing.</p> <p>The study showed that the social counselors support the short-term foster parents by having conversations, by giving advice and information about the child's family and their background, being present in the meetings with the child's family and dealing with the disputes between the child's family and the short-term foster parents. The short-term foster parents hope to have childcare help at times, more education, more information about the child's and their family's backgrounds and hope that the flow of information between the short-term foster parents and the multi-professional team would be more fluent. The co-operational relationship is considered open, confidential, honest and equal and to give strength to the work. The short-term foster parents told that they are heard and that their experiences and professional skills as foster parents are valued. They have conversations about challenges, experiences and emotions and they solve them together. The results led to the conclusion that the co-operational relationship between the unit's social counselor and the short-term foster parents is fluent and dialogical.</p> <p>Furthermore, the results of the study help The Short-Term Foster Care Unit to develop their work to meet the needs of the short-term foster parents and the children. Strong professional support given by the social counselors indicates successful placement and supports the wellbeing of the short-term foster parents and the child.</p>	
Keywords	short-term foster parenting, child welfare, upbringing, dialog

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vastaanottoperhetoiminta	2
2.1	Vastaanottoperhe käsitteenä ja osana perhehoitoa	2
2.2	Vantaan vastaanottoperheyksikkö	3
2.3	Vantaan vastaanottoperheyksikkö tukee vastaanottoperheitä työssään	4
2.4	Vastaanottoperheen ammatilliset valmiudet työhönsä	6
2.5	Lapsen sijoittaminen vastaanottoperheeseen	8
2.5.1	Huoli lapsesta ja lastensuojelutarpeen selvitys	8
2.5.2	Lastensuojelulaki lapsen sijoittamisesta sijaishuoltoon ja perhehoitoon	9
2.5.3	Lapsen sijoittaminen vastaanottoperheeseen	10
2.5.4	Vastaanottoperhesijoituksen päätyminen	11
2.6	Vastaanottoperhe osana tiimityöskentelyä	12
2.7	Havainnointi- ja arviointityö	13
2.8	Aikaisemmat tutkimukset ja kehittämishankkeet	15
3	Kiintyminen ja kiintymyssuhde	16
3.1.1	Vaurioituneeseen kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia	18
4	Lapsi kriisissä	20
5	Lapsi vastaanottoperheessä	21
5.1	Sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen vastaanottoperheessä	22
5.1.1	Siirtymätilanne	22
5.1.2	Sijoitusprosessin sekä siihen liittyvien tunteiden käsittely lapsen kanssa	22
5.1.3	Sijoituksen päättymisen käsittely lapsen kanssa	24
5.2	Lapsen hoito ja kasvatus vastaanottoperheessä	24
5.2.1	Turvallisuudentunteen muodostuminen	25
5.2.2	Tunteiden sanoittaminen ja kiintyminen	26
5.3	Yhteistyö lapsen läheisten kanssa	28
6	Dialogisuus	28
6.1	Dialoginen yhteistyö vastaanottoperheiden tukemisessa	30
7	Opinnäytetyön toteutus	32

7.1	Tutkimuskysymys	32
7.2	Tutkimusmenetelmät	32
7.2.1	Aineistonkeruumenetelmä ja aineiston keruu	32
7.2.2	Aineiston analyysimenetelmä	34
8	Tutkimustulokset	35
8.1	Lapsen hoito ja kasvatus	35
8.2	Sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen	35
8.3	Yhteistyö lapsen läheisten kanssa	36
8.4	Yhteistyö sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden kanssa	37
8.5	Dialogisuus sosiaaliohjaajan ja vastaanottoperheen yhteistyössä	38
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	40
10	Yhteenveto ja johtopäätökset	41
11	Pohdinta	46
	Lähteet	49
	Liitteet	
	Liite 1. Kysely vastaanottoperheille	
	Liite 2. Saatekirje	

1 Johdanto

Tein opinnäytetyöni yhteistyössä Tammirinteen vastaanottokodin vastaanottoperheyksikön kanssa. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kerätä Vantaan vastaanottoperheiltä palautetta, jonka avulla yksikkö voi kehittää toimintaansa. Vastaanottoperheyksikkö sijaitsee Vantaalla, Tammirinteen vastaanottokodissa. Tammirinteen vastaanottokotiin kuuluu myös kolme vastaanotto-osastoa ja perheiden arviointi- ja tukiyksikkö Tammenterho. Tammirinteen vastaanottokoti on osa Vantaan lastensuojelua. Tammirinne tarjoaa sijaishuoltoa alle 12-vuotiaille lapsille. Lapsen kotialueen sosiaalityöntekijä tai sosiaali- ja kriisipäivystys voivat tehdä päätöksen sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle, mikäli lapsen hoidossa ja kasvatuksessa havaitaan vakavia puutteita. Ensisijaisesti he selvittävät onko lapsen lähiverkostossa henkilö, joka voi väliaikaisesti vastata lapsen hoidosta. Mikäli sopivaa läheistä ei löydy sillä hetkellä, Tammirinteen vastaanottokoti vastaa lapsen sijoittamisesta joko vastaanottoperheeseen tai vastaanotto-osastolle. Sijoittaminen vastaanottoperheeseen on ensisijaista laitossijoitukseen nähden. Sijoitukset vastaanotto-osastoille ja vastaanottoperheisiin ovat lyhytaikaisia, kyse ei siis ole pitkäaikaisesta lastenkoti- tai sijaisperhesijoituksesta.

Vastaanottoperheyksikkö on uusi toimintamalli Vantaalla. Vastaanottoperhetoimintaa on ollut Tammirinteessä vuoden 2008 syksystä saakka. Alussa toiminta oli nykyistä pienimuotoisempaa, yksikössä työskenteli sosiaaliohjaaja sekä perhehoidon sosiaalityöntekijä. Toiminta laajeni kesän 2012 alussa, ja yksikköön palkattiin lisää sosiaaliohjaajia. Vastaanottoperhetoimintaa on lähdetty kehittämään myös muissakin kunnissa 2010-luvun alkupuolella. Esimerkiksi Helsingissä Sofian vastaanottokodissa aloitettiin samantyyppinen pilottihanke vuoden 2012 alussa. Tähän on vaikuttanut lastensuojelulain uudistus, joka astui voimaan vuonna 2012. Uudistuksen mukaan lapset tulee sijoittaa ensisijaisesti perhehoitoon laitoshoidon sijaista. Opinnäytetyön aihe on siis hyvin ajankohtainen, koska uudistuksen myötä lastensuojelun rakenne on muuttumassa monessa kunnassa.

Vantaan vastaanottoperheyksikössä työskentelee sosiaaliohjaajia, jotka järjestävät lapsen sijoituksen vastaanottoperheeseen. Sijoituksen aikana selvitetään pystyvätkö lapsen huoltajat vastaamaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Lyhyesti, vastaanottoperheyksikön tehtävänä on tukea vastaanottoperheitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa, sijoitusprosessin eri vaiheiden käsittelyssä sekä lapsen läheisten kanssa tehtäväs-

sä yhteistyössä. Vastaanottoperheiden tukeminen on erityisen tärkeää, koska vastaanottoperheiden työ on haastavaa. Vahvan ammatillisen tuen on todettu lisäävän sijoitetun lapsen ja perhehoitajien hyvinvointia. Opinnäytetyöni tein kyselynä Vantaan vastaanottoperheille selvittääkseni heidän kokemuksiaan sosiaaliohjaajien antamasta tuesta. Vantaan vastaanottoperhetoiminta on ollut nykyisessä laajuudessaan toiminnassa vasta reilun vuoden, joten yksikkö vielä hakee omia toimintatapojaan. Tämän takia on tärkeä tutkia vastaanottoperheiden kokemuksia, joiden avulla toimintaa voidaan kehittää.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkielma. Valitsin aineiston keruumenetelmäksi kyselyn. Keräsin aineiston kesän 2013 aikana. Analysoin aineiston käyttämällä teemoittelu-menetelmää. Opinnäytetyössäni selvitin millaista tukea vastaanottoperheet kokevat saaneensa sekä mihin ja millaista lisätukea he kaipaavat. Lisäksi tutkin millaiseksi vastaanottoperheet kokevat yhteistyösuhteen sosiaaliohjaajien kanssa ja tarkastelin onko yhteistyösuhde dialoginen. Opinnäytetyöni viitekehyksenä on lapsen kasvatusta ja dialogisuutta koskeva teoretieto.

Aihe nousi minulle mieleen työskennellessäni Tammirinteen vastaanottokodissa vastaanotto-osastolla. Työssäni olen päässyt seuraamaan vastaanottoperheyksikön kehittymistä ja havainnut, sen olevan tärkeä osa Vantaan lastensuojelua ja sijaishuoltoa. Opinnäytetyöni avulla vastaanottoperheyksikkö saa arvokasta palautetta ja pystyy näin kehittämään toimintaansa vastaamaan entistä paremmin vastaanottoperheiden ja lasten tarpeita. Opinnäytetyöni kautta tuon myös julki lisää tietoa vastaanottoperhetoiminnasta ja vastaanottoperheiden kokemuksista.

2 Vastaanottoperhetoiminta

2.1 Vastaanottoperhe käsitteenä ja osana perhehoitoa

Vastaanottoperheistä käytetään montaa eri nimitystä. Vantaalla puhutaan enimmäkseen vastaanottoperheistä, mutta muita yleisiä termejä ovat kriisiperhe, lyhytaikainen sijaisperhe sekä päivystysperhe. Opinnäytetyössäni käytän termiä vastaanottoperhe, koska Vantaan vastaanottoperheyksikössä ja yleisesti myös Vantaalla käytetään tätä nimitystä. Vastaanottoperhe on osa lastensuojelun lyhytaikaista perhehoitoa ja vastaanottoperhesijoitus onkin tarkoitettu vain väliaikaiseksi. Vastaanottoperhe ottaa lap-

sen asumaan kotiinsa siksi aikaa, kun viranomaiset selvittelevät huoltajien kykyä huolehtia lapsesta ja laativat lapselle ja lapsen perheelle jatkosuunnitelman. (Vaattovaara – Maula 2010: 4.)

Yhteistä vastaanotto-, kriisi-, päivystys ja lyhytaikaiselle sijaisperheelle on se, että perheen vanhempia voidaan kutsua perhehoitajiksi. Myös pitkäaikaisen sijaisperheen vanhempia voidaan nimittää perhehoitajiksi. Termi sijaisvanhempi koskee vain pitkäaikaisen sijaisperheen vanhempia. Perhehoitajalla tarkoitetaan henkilöä, usein perheen vanhempia, jotka hoitavat omassa kodissaan huostaan otettuja, kiireellisesti tai avo- huollon tukitoimin sijoitettuja lapsia, nuoria, kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia tai vanhuksia. Perhehoitajilla on toimeksiantosopimus kunnan kanssa. (Ketola 2008: 18-20.) Perhehoito on siis yläkäsite perheessä tapahtuvalle hoidolle ja perhehoitaja on yläkäsite aikuiselle, joka hoitaa kotonaan muita henkilöitä tai henkilöä. Käytän opinnäytetyössäni vastaanottoperheen vanhemmista nimityksiä perhehoitaja tai vastaanottoperheen vanhempi.

Perhehoito on yksilön hoidon, kasvatuksen ja tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Tavoitteena on antaa hoidettavalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen ja yksilölliseen hoitoon sekä läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoidolla voidaan edistää hoidettavan perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. Perhehoito antaa mahdollisuuden osallistua normaaleihin arjen toimiin ja askareisiin. (Ketola 2008: 20,22.) Vastaanottoperheiden toimintaa ohjaa perhehoitolaki (312/1992).

Vantaan vastaanottoperheillä on toimeksiantosopimus Vantaan kaupungin kanssa. Vastaanottoperheet saavat työstään hoitopalkkion sekä kulukorvauksia sijoitetun lapsen menoihin, kuten ruoka-, asumis-, vaate- ja kuljetuskustannuksiin. Vantaan kaupunki edellyttää, että ainakin toinen vanhemmista on kotona. (Aho 2013.)

2.2 Vantaan vastaanottoperheyksikkö

Vantaan vastaanottoperheyksikkö kuuluu Vantaan sosiaali- ja terveydenhoitopalvelujen perhepalveluihin, ja tarkemmin lastensuojelun palveluihin. Vantaan vastaanottoperheyksikössä työskentelee sosiaaliohjaajia, jotka ovat koulutukseltaan sosiaalialan ammattilaisia. Sosiaaliohjaajien työ on päivätyötä ja työtä tehdään myös viikonloppuisin. Yksikössä on pääsääntöisesti tavoitettavissa sosiaaliohjaaja joka päivä aamu kahdek-

sasta ilta neljään. Sosiaaliohjaajat vastaavat vastaanottoperheiden tukemisesta virka-aikanaan. Lisäksi Tammirinteen vastaanotto-osastoilla työskentelee ohjaajia ympäri vuorokauden. Vastaanotto-osastojen ohjaajat ovat tarvittaessa tavoitettavissa kun yksikön sosiaaliohjaajat eivät ole paikalla, iltaisin ja öisin. Vastaanottoperheyksikkö vastaa lasten sijoittamisesta vastaanottoperheisiin. Vantaan kaupungilla on palveluksessaan noin 16 vastaanottoperhettä, jotka sijaitsevat Vantaalla tai korkeintaan noin 100km etäisyydellä Vantaasta. Sosiaaliohjaajien sekä vastaanottoperheiden kanssa yhteistyössä työskentelee lapselle määrätty sosiaalityöntekijäpari lapsen omalta kotialueelta. Mikäli lapselle etsitään sijaisperhettä, perhehoidon sosiaalityöntekijä on mukana yhteistyössä. (Aho, 2013.)

Vantaalla on kahdenlaisia vastaanottoperheitä. Vastaanottoperheeseen voidaan sijoittaa lapsia virka-aikana. (Aho 2013.) Niin sanotut päivystävät vastaanottoperheet päivystävät vuorotellen 1-2 viikkoa (Ohje päivystäjälle vastaanottoperheelle n.d). Tämä tarkoittaa sitä, että perheet ovat vastaanottovalmiudessa koko päivystysvuoronsa ajan. Päivystysvuoro on arkisin kello 16-08 ja viikonloppuisin päivystysvuoro alkaa perjantaina kello 14 ja päättyy maanantaina kello 8. (Ohje päivystävälle vastaanottoperheelle n.d.) Perheellä on kuitenkin mahdollisuus kieltäytyä tarjottavasta lapsesta. (Aho, 2013.) Yhtä aikaa voi päivystää kaksi vastaanottoperhettä, joilla on eri profiili. Profiililla tarkoitetaan, sitä minkä ikäisiä lapsia vastaanottoperhe on valmis ottamaan vastaan ja montako. Esimerkiksi 0-3-vuotiaat, 3-6-vuotiaat tai koululaiset. (Ohje päivystäjälle vastaanottoperheelle n.d.)

2.3 Vantaan vastaanottoperheyksikkö tukee vastaanottoperheitä työssään

Lastensuojelulain mukaan vastaanottoperheille tulee tarjota tukea lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Lain mukaan lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten on tuettava huoltajia tai muita lapsen kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa järjestämällä palveluita ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 2.) Vastaanottoperhesijoituksen aikana lapsesta sekä hänen kasvatuksesta huolehtii vastaanottoperhe. Vastaanottoperheiden työtä tukevat vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat, perhehoidon sosiaalityöntekijät sekä avohuollon sosiaalityöntekijät. (Aho 2013.)

Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä sijoitetun lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja sijoitusprosessin eri vaiheiden käsittelyssä. So-

siaalihjaajat tukevat vastaanottoperhettä lapsen läheisten kanssa tehtävään yhteistyöhön. (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011.) Vastaanottoperheen, vastaanotto-perheeseen sijoitetun lapsen sekä hänen läheistensä asioista ja tukemisesta vastaa pääsääntöisesti yksi sosiaaliohjaaja. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013.)

Vastaanottoperhetoiminnassa lapsen sijoitusprosessi alkaa lapsen sijoittamisesta vastaanottoperheeseen ja päättyy lapsen lähtiessä vastaanottoperheestä. Sijoitusprosessin eri vaiheita ovat sijoituksen alkuvaihe, työskentelyvaihe, jonka aikana viranomaiset tekevät suunnitelman perheen tukemiseksi, sekä sijoituksen päättyminen, jolloin lapsi siirtyy vastaanottoperheestä esimerkiksi takaisin kotiin, perhekuntoutukseen tai pitkäaikaiseen sijaisperheeseen. Mikäli lapsi sijoitetaan pitkäaikaiseen sijaisperheeseen tai muuhun sijaishuoltoon, sijoitusprosessiin kuuluu tutustumisvaihe uuteen kotiin ja hoitaviin aikuisiin. Sijoitusprosessiin kuuluu viranomaisten tekemä selvitystyö ja päätökset, joista keskustellaan lapsen kanssa ikätasoisesti. Vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat käsittelevät prosessin vaiheita vastaanottoperheen, lapsen sekä lapsen läheisten kanssa. Lisäksi sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä käsittelemään sijoitusprosessin vaiheita lapsen kanssa. Lapsen läheiset ovat usein yhteydessä lapseen vastaanottoperheen kautta, ja joissain tapauksissa tapaamiset järjestetään vastaanottoperheen kotiin. Sosiaaliohjaaja tukee vastaanottoperhettä kohtaamaan lapsen vanhemmat ja muut läheiset sekä tekemään yhteistyötä heidän kanssaan. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013.)

Vastaanottoperheen sosiaaliohjaajan tulee pitää yhteyttä vastaanottoperheeseen 1-3 kertaa viikossa puhelimitse, lapsen ja läheisten tapaamisien yhteydessä tai käymällä kotikäynnillä vastaanottoperheessä. (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011.) Sosiaaliohjaajien mukaan yhteydenpitoja on usein viikossa kolme tai enemmän. Vastaanottoperheet pitävät myös yhteyttä yksikön sosiaaliohjaajiin. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013.) Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat järjestävät lapsen ja hänen läheistensä tapaamiset Tammirinteessä, vastaanottoperheen kotona, sijoitetun lapsen perheen kotona tai sijaishuollon toimistolla. Tapaamisia pyritään järjestämään noin kahdesti viikossa. Tapaamisissa sosiaaliohjaaja tukee ja arvioi vanhempien vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011.) Sosiaaliohjaajat tukevat myös lasta ja lapsen vanhempia käsittelemään sijoitusta. Tutkimuksissa on todettu, että vanhempien saama tuki vaikuttaa vahvasti sijoituksen onnistumiseen (Ketola 2008: 39.) Tutkimus koski

pitkäaikaisia sijoituksia. Mielestäni on perusteltua sanoa, että myös lyhytaikainen sijoitus onnistuu paremmin, jos lapsen vanhemmat saavat tukea, hyväksyvät sijoituksen, voivat tukea lastaan sijoituksen aikana ja antaa lapselle luvan kiintyä vastaanottoperheen vanhempiin.

Vastaanottoperheyksikön tehtävänä on myös kartoittaa lapsen terveydentila sekä hoidon ja tuen tarve, ottaa vastaan läheisten ja vastaanottoperheen huolet lapsen terveydestä sekä selvittää mahdollisen jatkotuen tarpeen (Aho 2013). Sosiaaliohjaaja järjestää lapselle tulotarkastuksen lastenlääkärille, joka selvittää lapsen terveystietojen sekä nykyisen terveydentilan lapsen vanhempien, vastaanottoperheen sekä mahdollisten hoitokontaktien avulla (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011.) Sosiaaliohjaaja järjestää lapselle tarvittavat terveydenhoitopalvelut, on tarvittaessa mukana käynneillä sekä tukee tarvittaessa vastaanottoperheitä lapsen terveysasioiden hoidossa yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa (Aho 2013; Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011).

Vantaan vastaanottoperheyksikkö järjestää vastaanottoperheille kerran kuussa ryhmätyönohjauksen sekä tarvittaessa tarjoaa heille yksilötyönohjausta. Työnohjaaja on ulkopuolinen ammattilainen, joka ei työskentele vastaanottoperheyksikössä. (Aho 2013.) Työnohjauksesta perhehoitajat saavat tukea lapsen kasvatukseen ja hoitoon sekä saavat keskustella omista ajatuksistaan ja tunteistaan ammattilaisen kanssa. Parhaimmillaan työnohjaus voi lisätä perhehoitajien voimavaroja ja ennaltaehkäistä uupumista sekä sijoituksen katkeamista. (Janhunen 2008: 142.) Ryhmätyönohjaus mahdollistaa kokemusten jakamisen ja vertaistuen saamisen (Ketola 2008: 49).

2.4 Vastaanottoperheen ammatilliset valmiudet työhönsä

Vastaanottoperheen vanhemmilta ei edellytetä sosiaali- tai terveysalan koulutusta tai työkokemusta, mutta vuoden 2012 lakimuutoksen myötä perhehoitajien ennakkovalmennus tuli pakolliseksi. Valmennuksessa on tärkeää selvittää henkilön soveltuvuus perhehoitajaksi, kartoittaa heidän osaamisensa sekä antaa tietoa hoidettavien mahdollisista erityistarpeista. Valmennukseen tulee sisällyttää hoitajan velvollisuudet ja asema sekä häntä koskeva lainsäädäntö. Perhehoitajalle tulee nimetä vastuutyöntekijä. Vastuutyöntekijänä voi toimia esimerkiksi lapsen asioita vastaava sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Vastuutyöntekijän tulee tarjota ja turvata vastaanottoperheelle tuki sijoituksen aikana sekä ja mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää riittävän usein. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011.) Vantaalla vastaanottoperheiden vastuutyöntekijöinä ovat

sosiaaliohjaaja sekä perhehoidon sosiaalityöntekijä. Nyt yksikössä ollaan menossa siihen suuntaan, että jokaisella vastaanottoperheellä on yksi oma sosiaaliohjaaja ja perhehoidon sosiaalityöntekijä, jotka tukevat perheitä ja vastaavat heidän asioistaan vaikka sijoitettu lapsi vaihtuisi. Aikaisemmin jako meni sijoitettujen lasten mukaan eli vastaanottoperheen sosiaaliohjaaja saattoi vaihtua sijoitettujen lasten vaihtuessa. (Aho 2013.) Perhehoidon sosiaalityöntekijä tukee ja valvoo vastaanottoperheitä. Perhehoidon sosiaalityöntekijä hoitaa myös vastaanottoperheen loma- ja taloudellisia asioita. Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa lapselle määrätään avohuollon sosiaalityöntekijä lapsen kotialueelta. Avohuollon sosiaalityöntekijä hoitaa sijoitukseen ja jatkosuunnitelmiin liittyviä asioita sekä tekee selvitystyötä. Mikäli lapselle päätetään etsiä pitkäaikainen sijaishuoltopaikka, lapsen asiakkuus siirtyy perhehoitoon. Tällöin vastuun lapsen sijoituksesta ja siihen liittyvistä asioista ottaa perhehoidon sosiaalityöntekijä. (Aho 2013.)

Yksi tunnetuimmista valmennuksista on PRIDE-valmennus, joka on tarkoitettu sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville aikuisille. Esimerkiksi Vantaa kaupunki järjestää PRIDE-valmennusta (Vantaa 2013). Myös muiden kaupunkien sosiaalitoimistot sekä Pelastakaa Lapset ry järjestävät PRIDE-valmennusta. Valmennus sisältää kahdeksan ryhmämuotoista opetuskertaa (yhteensä 24 tuntia) noin kolmen kuukauden sisällä. Kurssin aikana osallistujien valmiuksia ryhtyä tehtävään arvioidaan, sekä siinä käydään läpi sijais- ja adoptiovanhemmille tärkeää tietoa. Valmennuksella puhutaan muun muassa kiintymyssuhteesta, itsetunnon muodostumisesta ja tukemisesta, mahdollisuuksista selviytyä menetyksistä, lapsen perhesuhteiden säilyttämisestä sekä lapsen hoidosta ja rajojen asettamisesta. (Sijaisvanhemmaksi 2006.)

Pitkäaikaisen sijaisperheen tehtävänä on tarjota lapselle turvallinen kasvuympäristö, hoiva ja huolenpito, edistää lapsen sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä, huomioida lapsen kulttuuriseen taustaan liittyvät tarpeet, tukea lasta hänen elämänsuunnitelmiaan, tukea lapsen suhdetta hänen biologiseen perheeseen, tunnistaa lapsen mahdolliset fyysiset ja mielenterveydelliset hoitotarpeet, tukea lasta koulunkäynnissä sekä työskennellä yhteistyössä lapsen asioista vastaavien viranomaisten kanssa (Valkonen 2008: 102-103). Ihanteellista olisi, että vastaanottoperhe pystyy tarjoamaan lapselle nämä asiat. Vastaanottoperheiden mahdollisuudet tukea näitä asioita lapsen elämässä riippuvat paljolti siitä kuinka pitkään lapsi on sijoitettuna. Lyhyen sijoituksen aikana vastaanottoperheellä ei ole mahdollisuutta tukea kovin pitkäjänteisesti lasta hänen tunne-elämänsä kehittämisessä tai elämänsuunnitelmien tekemisessä. He voivat tarjota lap-

selle turvallisen kodin ja antaa hoivaa ja huolenpitoa, mikä on tärkeintä lapselle. Psykologi ja perhehoidon sosiaalityöntekijä Riitta Haaramäki on sanonut, ”olen huomannut, että lyhytkin jakso perheessä vaikuttaa myönteisesti lapsen kehitykseen” (Haaramäki 2008: 59). Vastaanottoperheen sosiaaliohjaajan ja perhehoidon sosiaalityöntekijän harteille jää tukea vastaanottoperhettä tässä vaativassa tehtävässä.

2.5 Lapsen sijoittaminen vastaanottoperheeseen

Tässä luvussa käsitellään lastensuojelulain mukaista sijoitusprosessia vastaanottoperheeseen. Lastensuojeluilmoituksen saatuaan, viranomaisten on arvioitava välittömästi kiireellisen lastensuojelun tarve. Mikäli lapsi on välittömässä vaarassa, sosiaalityöntekijä tekee päätöksen sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle, esimerkiksi vastaanottokotiin tai -perheeseen. Sijoituksen aikana tehdään lastensuojelutarpeen selvitys, jossa selvitetään lapsen huostaanoton tarvetta. Vastaanottoperhesijoitus päättyy, mikäli tilanne lapsen kotona rauhoittuu. Sijoitus voi myös päättyä, mikäli lapsen lähiverkostosta löytyy henkilö, joka voi vastata lapsen hoidosta selvitystyön aikana. Selvitystyön perusteella voidaan tehdä päätös perhekuntoutuksen tarjoamisesta perheelle tai lapsen sijoittamisesta pitkäaikaiseen sijaishuoltoon. Vastaanottoperhesijoitus päättyy lapsen muuttaessa pois vastaanottoperheestä.

2.5.1 Huoli lapsesta ja lastensuojelutarpeen selvitys

Huoli lapsesta voi nousta esimerkiksi työntekijälle, joka työskentelee lapsen, tämän perheen parissa, lapsen vanhemmalle tai muulle läheiselle, sivulliselle, kuten naapurille tai tuttavalle (Taskinen 2010: 56). Huolen herättyä lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta tietyillä henkilöillä on työnsä puolesta ilmoitusvelvollisuus. Ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveystoimen, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, palo- ja pelastustoimen, hätäkeskustoiminnan, Rikosseuraamuslaitoksen, uskonnollisen yhdyskunnan, turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminnan sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa tarjoavan yksikön työntekijät (Lastensuojelulaki 417/2007 § 25), opiskelijat sekä lapsen kanssa työskentelevät vapaaehtoiset (Taskinen 2010: 50).

Lastensuojeluilmoituksen myötä sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi kiireellisen lastensuojelun tarve. Mikäli todetaan kiireellinen lastensuojelun tarve, eli lapsi on välittömässä vaarassa, hänet on sijoitettava pikimmi-

ten kodin ulkopuolelle (Taskinen 2010: 53), esimerkiksi vastaanottoperheeseen. Lastensuojeluilmoituksen myötä, viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa, sosiaalityöntekijän tulee päättää onko ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen. Lastensuojeluasiakkuus alkaa päätöksestä ryhtyä selvityksen tekoon. Lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon aloittaa myös lastensuojeluasiakkuuden. Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa lapselle määrätään avohuollon sosiaalityöntekijä lapsen kotialueelta. (Taskinen 2010: 53.) Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien kykyä vastata lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä tarvetta lastensuojelutoimenpiteisiin. Selvityksen tulee olla valmis kolmessa kuukaudessa. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 27). Selvityksen valmistuttua asiakkuus jatkuu, ja lapselle tehdään asiakassuunnitelma, tai asiakkuus päätetään (Taskinen 2010: 63-64).

2.5.2 Lastensuojelulaki lapsen sijoittamisesta sijaishuoltoon ja perhehoitoon

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista lastensuojelulain mukaisesti pois kotoa perhehoitoon tai laitokseen (Taskinen 2010: 17). Sijaishuolto voidaan järjestää esimerkiksi lapsen sukulaisperheessä, vastaanottokodissa tai vastaanottoperheessä. Lastensuojelulain mukaan lapsi on sijoitettava sijaishuoltoon, mikäli lapsen huolenpidossa on vakavia puutteita, lapsen kasvuolosuhteet tai lapsi itse uhkaavat vaarantaa vakavasti hänen terveyttään ja kehitystään (Lastensuojelulaki 417/2007 § 40).

Ennen lapsen sijoitusta kodin ulkopuolelle on selvitettävä onko lapsen lähiverkostossa henkilö, joka pystyy ottamaan lapsen asumaan luokseen tai osallistumaan lapsen hoitoon muilla keinoin. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei ole mahdollista tehdä sijoittamisen kiireellisyyden tai muun syyn takia. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 32.) Lapsi sijoitetaan laitoshuoltoon, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien avohuollon tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla (Lastensuojelulaki 417/2007 § 50). Avohuollon tukitoimia ovat erilaiset palvelut ja ohjaus sekä taloudellinen tuki. Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittelyyn, tukihenkilö tai tukiperhe, lapsen kuntoutumista tukevia hoito ja terapiapalveluita, perhetyö sekä koko perheen sijoitus laitoshuoltoon (Lastensuojelulaki 417/2007 § 36). Lastensuojelulain mukaan ensisijaisesti on pyrittävä tukemaan lasta ja hänen luonnollista perhettä erilaisin tukitoimin. Mikäli lapsi joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle, lapselle pyritään löytämään lapsen lähiverkostosta henkilö, joka voi huolehtia väliaikaisesti lapsesta. Mikäli lapsen lähiverkostosta

ei löydy sopivaa henkilöä, lapsi sijoitetaan vastaanottoperheeseen tai vastaanottokotiin. Vastaanottoperhesijoitus on ensisijainen laitossijoitukseen nähden.

Säädös lasten ensisijaisesta sijoittamisesta perhehoitoon astui voimaan 1.1.2012. Perhehoitopaikka voi olla lapsen oma koti riittävien tukitoimien kanssa, sukulaisperhe tai suvun ulkopuolinen perhehoito. (Lastensuojelulakiin, perhehoitajalakiin ja omaishoitajalakiin on tullut muutoksia 2012.) Lapsen sijoituspaikan on aina oltava lapsen edun mukainen. Henkilön, joka huolehtii lapsesta lapsen vanhempien ohella tai sijasta, tulee turvata perhehoitolain mukaiset edellytykset hoitaa ja kasvattaa lasta. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 32.) Uuden säädöksen arvellaan lisäävän perhehoidon osuutta sijaishuollossa. Mikäli katsotaan, että perhehoito ja siihen liitetyt tukitoimet kokonaisuutena eivät ole riittäviä lapsen edun turvaamiseksi voidaan toteuttaa sijaishuolto laitoshoidon. Tämän lain mukaan tukitoimia ovat lapselle, lapsen perheelle ja vastaanottoperheelle annettavat tukitoimet. (Lastensuojelulakiin, perhehoitajalakiin ja omaishoitajalakiin on tullut muutoksia 2012.)

2.5.3 Lapsen sijoittaminen vastaanottoperheeseen

Lapsi voidaan sijoittaa vastaanottoperheeseen avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena, adoption harkinta-ajan ajaksi, pitkäaikaisen sijoituspaikan etsimisen ajaksi tai pitkäaikaisen sijoituksen katkettua (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013).

Avohuollon tukitoimena tehtävä sijoitus perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Huoltajien sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen on annettava suostumuksensa kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi voi keskeyttää sijoituksen halutesaan. (Taskinen 2010: 72, 74.) Lasta ei saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena, mikäli lapsen etu ei välttämättä vaadi uutta lyhytaikaista sijoitusta. Lasta ei voi sijoittaa avohuollon tukitoimena, mikäli 40 §:n mukaiset huostaanoton edellytykset täyttyvät. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 37.) Avohuollon sijoituksen aikana on selvitettävä lapsen huostaanoton tarve (Taskinen 2010: 73).

Lastensuojelulain mukaan kiireellisen sijoituksen perustana on puute lapsen huolenpidossa, kuten vanhempien kykenemättömyys hoitaa lasta esimerkiksi päihtyneisyyden takia, väkivaltatilanne, lapsen aggressiivinen tai itsetuhoinen käytös, vanhempien äkillinen sairastuminen tai onnettomuus. Kiireellinen sijoitus on purettava heti, mikäli lapsen

sijoitustarve on ohitse. Kiireellisen sijoituksen aikana on selvitettävä lapsen huostaanoton tarve. Kiireellisen sijoituksen päätös on voimassa 30 vuorokautta. Mikäli aika ei riitä lapsen huostaanoton tarpeen arviointiin, kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa enintään 30 vuorokaudella. 60 vuorokauden jälkeen kiireellinen sijoitus voi jatkua vain, jos lapsen huostaanottoa koskeva hakemus jätetään hallinto-oikeudelle. (Taskinen 2010: 82.)

Vauva voidaan sijoittaa vastaanottoperheeseen adoption harkinta-ajaksi. Äidillä on adoptiolain mukaan vähintään kahdeksan viikkoa aikaa harkita adoptioon suostumista. Äidin suostumusta ei voi ottaa vastaan ennen kuin kahdeksan viikkoa on kulunut lapsen syntymästä. (Adoptiolaki 22/2012 § 15.)

Vantaalla vastaanottoperheyksikkö järjestää lapsen sijoittamisen vastaanottoperheeseen sosiaaliohjaajien virka-ajan sisällä. Sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä vastaanottoperheyksikköön ja kysyy vapaata paikkaa vastaanottoperheessä. Yksikön sosiaaliohjaaja kerää tiedot lapsesta. Sosiaaliohjaajat valitsevat lapselle sopivan vastaanottoperheen, jolle tarjoavat lasta. Sosiaalityöntekijä kuljettaa lapsen Tammirinteeseen vastaanottoperheyksikön tiloihin tai suoraan vastaanottoperheeseen. Lapsen vanhemmat voivat saattaa lapsen Tammirinteeseen, jossa he tapaavat perheen sosiaaliohjaajan. Sosiaaliohjaajien virka-ajan ulkopuolella tapahtuvissa sijoituksissa Tammirinteen vastaanotto-osastojen ohjaajat ovat vastuussa sijoituksen järjestämisestä vastaanottoperheeseen. Virka-ajan ulkopuolella yhteydenoton tekee usein sosiaali- ja kriisipäivystys. Tammirinteen ohjaaja kirjaa kaiken lasta ja hänen perhettään koskevan tiedon ylös ja antaa sosiaali- ja kriisipäivystyksen työntekijöille vastaanottoperheen yhteystiedot. Tammirinteen ohjaaja on yhteydessä vastaanottoperheeseen ja kertoo keräämänsä tiedot sijoitettavasta lapsesta sekä sijoitusaikataulusta. Sosiaali- ja kriisipäivystys kuljettaa lapsen vastaanottoperheeseen. Tammirinteen ohjaaja välittää lapsen vanhemmille tai muulle huoltajalle tiedot lapsen sijoituksesta sekä vastaanottoperheen yhteystiedot, mikäli sosiaalityöntekijä ei ole tehnyt huoltajille yhteydenpidon rajoittamispäätöstä. (Ohjeet Tammirinteen päivystäjälle n.d; Aho 2013.)

2.5.4 Vastaanottoperhesijoituksen päättyminen

Vastaanottoperhesijoitus voi päättyä monesta syystä. Mikäli tilanne kotona on rauhoittunut tai lapsen ja perheen tilannetta voidaan tukea riittävästi vain avohuollon tukitoimin, peruste kiireelliselle tai avohuollon sijoitukselle on päättynyt ja lapsi voidaan pa-

lauttaa kotiin (Taskinen 2010: 82.) Vastaanottoperhesijoitus voi päättyä, mikäli lapselle löytyy lapsen edunmukainen lyhytaikainen sijoituspaikka lapsen suvusta tai lähipiiristä, lapsi ja perhe siirtyvät perhekuntoutukseen tai lapsi adoptoidaan. Joissain tapauksissa vastaanottoerheeseen sijoitettu lapsi saattaa oireilla haastavasti tai hänellä saattaa olla monia fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia, jolloin saatetaan katsoa parhaaksi sijoittaa lapsi vastaanottokotiin perhehoidon sijasta. Myös lapsen vanhemman aggressiivinen tai muutoin haastava käyttäytyminen voi uhata vastaanottoperheen turvallisuutta, jolloin lapsi voidaan sijoittaa vastaanottokotiin. (Vantaan vastaanottoperheksikön sosiaaliohjaajat 2013.) Vastaanottoperhesijoitus voi päättyä myös lapsen huostaanottoon, jolloin lapselle etsitään pitkäaikainen sijoituspaikka. (Vantaan vastaanottoperheksikön sosiaaliohjaajat 2013.)

Huostaanoton edellytyksenä on, että puitteet lapsen kasvuolosuhteissa ja hoidossa uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään, avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukainen (Lastensuojelulaki 417/2007 § 40.) Huostaanotossa vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta siirretään sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle (Taskinen 2010: 89) eli kunnalle tai kuntayhtymälle. Huostaanotettu lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon, joka käytännössä vastaa muun muassa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Pitkäaikaisia sijaishuoltoa on muun muassa sijaisperhe, ammatillinen perhekoti ja lastenkoti. Ammatillisen perhekodin kuvaillaan usein olevan sijaisperheen ja laitoshoidon välimuoto. Ammatillinen perhekoti on usein pieni yksikkö, jossa korostetaan kodinomaisuutta ja perhehoitoa. Ammatillisessa perhekodin vanhemmilla on koululutusta ja kokemusta lastensuojelusta sekä vanhempien lisäksi ammatillisessa perhekodissa voi työskennellä muuta henkilökuntaa. Ammatilliseen perhekotiin sijoitetaan usein lapsia, joita ei voida vaikeahoitoisuutensa takia sijoittaa sijaisperheeseen. (Ammatilliset perhekodit 2013.)

2.6 Vastaanottoperhe osana tiimityöskentelyä

Perhehoito on tiimityötä, jossa tiimiin kuuluvat perhehoitajat, lapsen läheiset, sijoittava taho sekä muut moniammatilliset toimijat (Ketola 2008: 39). Vastaanottoperheen vanhemmat hoitavat ja kasvattavat lasta yhteistyössä lapsen vanhempien sekä muiden tärkeiden läheisten kanssa, kuten sukulaisten tai lapsen mahdollisen tukihenkilön kanssa. Perhehoitajilla on kokemustietoon ja intuitioon perustuvaa äänetöntä asiantuntijuutta (Rabb 2008: 157), jonka kautta saadaan arvokasta tietoa.

Vantaan vastaanottoperhetoiminnassa mukana tiimissä ovat myös perhehoidon sosiaalityöntekijä, avohuollon sosiaalityöntekijä sekä vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaaja. Muita ammatillisia yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi terapeutti, puhe- tai toimintaterapeutti tai perhetyöntekijä. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013.) Mielestäni tiedonkulku ja kokemusten jakaminen eri työntekijöiden ja perheiden välillä on tärkeää, jotta kaikilla olisi tarvittavat tiedot lapsen ja hänen asioidensa hoitamiseen.

2.7 Havainnointi- ja arviointityö

Lastensuojelulain mukaan sosiaalityöntekijät tekevät selvitystyötä lapsen huostaanoton sekä lapsen ja perheen tukitoimien tarpeesta. Vastaanottoperheen ja työntekijän tekemästä arviointityöstä käytetään eri kunnissa ja organisaatioissa eri nimityksiä. Vantaan vastaanottoperhetoiminnassa vastaanottoperhe havainnoi lasta ja lapsen läheisiä. Sosiaaliohjaaja tekee arviointityötä muun muassa vastaanottoperheen havaintojen pohjalta. Pelastakaa Lapset ry:n kriisiperhetoiminnan kehittämishankkeessa vastaanottoperheen tekemästä havainnointityöstä puhutaan arviointityöskentelynä ja työntekijöiden tekemästä arviointityöstä selvitystyönä. Käsitellessäni havainnointi- ja arviointityötä Pelastakaa Lapset ry:n kehittämishankkeen mukaan, olen selvyiden vuoksi muuttanut termit vastaamaan Vantaan mallia.

Arviointityössä tärkeänä osana on myös vastaanottoperheen tekemä havainnointityö. Havainnointia voidaan toteuttaa perhehoidossa, jos perhehoitajilla on tähän riittävät valmiudet ennakoivallisuuden, ohjauksen sekä ammatillisen tuen kautta. Sosiaaliohjaajan arviointityöskentelyn tarkoituksena on selvittää mitkä ovat lapsen kotiin paluun edellytyksen, toteutuvatko ne, millaista tukea perhe tarvitsee ja onko huostaanotto tarpeellinen. Arviointityöskentelyn avulla tehdään suunnitelmia ja päätöksiä lapsen elämäntilanteen korjaamiseksi. Arviointityöskentelyssä tarkastellaan lapsen ja hänen vanhempansa välisen vuorovaikutuksen sisältöä ja laatua. Turvallinen vuorovaikutussuhde vanhemman ja lapsen välillä on edellytys lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle. Lapsen käyttäytymisen havainnointi arjen tilanteissa antaa tietoa lapsen kokemuksista ja tarpeista. Arjessa, kuten ruokailu-, nukahtamis-, pesutilanteissa, ja fyysisistä läheisyyttä osoittaessa, voi havainnoida lapsen persoonallisuutta, vuorovaikutusmallia, kiintymyssuhdetta lapsen läheisiin ja perhehoitajiin, sekä millaisia odotuksia lapsella on aikuisille. (Vaattovaara – Maula 2010: 13.)

Vantaan vastaanottoperheyksiköllä on tarjolla lomakkeita, jotka helpottavat vastaanottoperheen tekemää havainnointityötä. Vastaanottoperheen tulee täyttää kuukausittainen raportti, jossa havainnoidaan lapsen fyysistä ja psyykkistä tilaa sekä käytöstä vastaanottoperheessä. Lomakkeissa kysytään muun muassa lapsen tulotilanteesta, miten ensikohtaaminen vastaanottoperheen kanssa sujui ja mikä oli lapsen vointi ja käytös tulotilanteessa. Lomakkeissa pyydetään havainnoimaan lapsen fyysistä ja psyykkistä tilaa sekä päittäisiä toimintoja, kuten ruokailutilanteita, nukahtamista, nukkumista sekä leikkejä. Lisäksi kysytään lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidosta, kuinka usein vanhemmat pitävät yhteyttä lapseen ja miten lapsi reagoi puheluiden ja tapaamisten aikana sekä niiden jälkeen. Vastaanottoperhe havainnoi myös lapsen reagointia ja käsitystä sijoituksesta, sen syistä ja päättymisestä. (Lapsen havainnointi vastaanottoperheessä n.d; Kuukausiraportti n.d.)

Sosiaaliohjaajat tekevät arviointityötä, joka on osana viranomaisten tekemään lastensuojelutarpeen selvitystä. Kirjallinen dokumentointi on osa sosiaaliohjaajan tekemää arviointityötä ja sosiaalityöntekijän tekemää selvitystyötä. (Aho 2013.) Vanhemmat voivat antaa merkityksellistä tietoa ja kokemuksia lapsen elämästä ja tilanteesta. (Vaattovaara – Maula 2010: 13). Sosiaaliohjaaja keskustelee lapsen vanhemman kanssa ja haastattelee häntä perheen tilanteesta sekä lapsen historiasta, käyttäytymisestä ja terveydestä. Sosiaaliohjaaja pyrkii tekemään vanhemman kanssa tulohaastattelun. (Aho 2013.) Tulohaastattelussa kysytään muun muassa lapsen terveydestä, läheisistä henkilöistä, päivärytmistä, ruokailu- ja unitottumuksista, päiväkotia ja kouluhistoriasta sekä luonteenpiirteistä, sosiaalisuudesta, tunteiden ilmaisemisesta ja erityispiirteistä (Tulohaastattelu n.d). Tarpeen mukaan tehdään vanhemman haastattelu, jossa kirjataan ylös vanhemman oman elämän vaiheita lapsuudesta nykyiseen tilanteeseen asti (Aho 2013). Muita dokumentteja ovat sosiaalityöntekijöiden ja kriisipäivystyksen tekemät kirjaukset lapsen ja perheen historiasta ja tulotilanteesta sekä vastaanottoperheiden tekemä havainnointityö. Sosiaaliohjaaja kirjaa havaintoja lapsen ja vanhempien tapaamisista, kaikki asiakasta eli sijoitettua lasta koskevat puhelut lapsen vanhempien ja läheisten, vastaanottoperheen ja viranomaisten kanssa. (Sosiaaliohjaajan työnkuva/sisältö 2011.)

Näiden tietojen ja havaintojen perusteella sosiaaliohjaaja tekee arviointityötä ja laatii kirjallisen yhteenvedon sijoituksen päätyttyä. Tarvittaessa sosiaaliohjaajat tekevät väliselvityksen sosiaalityöntekijän pyynnöstä sijoituksen ollessa vielä kesken. Yhteenvedossa ja väliselvityksessä kuvataan lapsen tulotilanne; mitkä syyt johtivat sijoittamiseen

kodin ulkopuolelle ja miten sijoitus tapahtui. Yhteenvedossa kerrotaan lapsen terveydentilasta; neuvola- ja lääkärikäynneistä, mahdollisista sairauksista ja sairastumista sijoituksen aikana, lääkäri - ja terapiakontakteista, psyykkisestä tilasta ja lapsen tavasta ilmaista tunteitaan. Yhteenvedossa kuvataan lapsen arkea ja päivittäisiä toimintoja, kuten ruokailu- ja nukahtamistilanteita, tapoja ja tottumuksia, vuorovaikutusta sekä motorista kehitystä. Siihen kirjataan lapsen ja hänen läheisten yhteydenpidosta; kuinka usein ja miten ovat yhteydessä, miten tapaamiset sujuvat, miten lapsi reagoi ja miten lapsi ja läheinen ovat vuorovaikutuksessa keskenään sekä ikävöikö lapsi läheisiään. Yhteenvedoon kirjoitetaan lapsen päiväkotij- ja kouluhistoria, lapsen käsitys sijoituksesta sekä työskentely sijoituksen aikana, kuten viranomaisyhteistyö ja perhetyö. Lopuksi kirjataan mahdollisia huolenaiheita, kuten huolet lapsesta ja vanhempien kyvystä vastata lapsen tarpeisiin. (Yhteenvedo n.d.) Sosiaaliohjaajan tekemä yhteenvedo on sosiaalityöntekijän tekemässä selvitystyössä.

2.8 Aikaisemmat tutkimukset ja kehittämishankkeet

Tiina Hunnako ja Minna Oksa ovat tehneet vuonna 2010 opinnäytetyön vastaanotto-perhetoiminnasta. Opinnäytetyössään he puhuvat kriisiperheistä, joka on synonyymi vastaanottoperheelle. Opinnäytetyössään he tutkivat vastaanottoperheitä ja heidän subjektiivisia kokemuksiaan työstään. He ovat toteuttaneet opinnäytetyönsä haastattelulla kolmea Vantaan kaupungin palveluksessa olevaa vastaanottoperhettä. Opinnäytetyön mukaan vastaanottoperhetoiminta edellyttää ”yhteen hiileen puhaltamista” ja ainakin toisen vanhemman kotonaoloa. Vastaanottoperheiden työ on vaikuttanut heidän parisuhteeseensa, terveyteensä, ajankäyttöön sekä vapaa-aikaan. Vastaajien subjektiiviset kokemukset olivat pääosin positiivisia, onnistumisen ja ilon kokemukset koettiin tärkeiksi. Vastaanottoperheen arkea kuvailtiin tavallisen lapsiperheen arjeksi. Työn haasteiksi mainittiin sijoituksen alkuvaihe sekä yhteistyö lapsen läheisten kanssa. Vastaanottoperheet pitivät erittäin tärkeänä lapsen läheisten tukemista ja hyväksymistä. Vastaanottoperheet hoitivat ja kasvattivat lapsia luomalla selkeät rutiinit ja säännöt, joita noudatettiin. Myös läsnäolo sekä molemmin puolinen tunteiden näyttäminen koettiin tärkeäksi. Vastaanottoperheet pitivät tärkeänä huolehtia omasta jaksamisestaan sekä parisuhteestaan. (Hunnako – Oksa 2010: 2, 52.) Opinnäytetyössäni olen verrannut Hunnakon ja Oksan saamia tutkimustuloksia saamiini tutkimustuloksiin.

Pelastakaa Lapset ry on tehnyt lastensuojelun lyhytaikaisen perhehoidon kehittämishankkeen vuosina 2007 - 2009. Kehittämistyöllä on pyritty parantamaan vastaanotto-

perheiden valmiuksia ja lisäämään lastensuojelu- ja sijaishuolto-prosessin suunnitelmallisuutta ja lapsilähtöisyyttä. Lisäksi on pyritty vahvistamaan lapsen ja hänen lähiverkostonsa osallisuutta. Käytännön tavoitteina olivat erilaisten työvälineiden ja -käytäntöjen kehittäminen arviointiin, rekrytointiin, valmennukseen ja työnohjaukseen. Kehittämishankeesta ovat vastanneet Virpi Vaattovaara ja Raija Maula, jotka ovat myös tehneet vastaanotto-perhetoiminnasta ja projektista julkaisun vuonna 2010. (Vaattovaara – Maula 2010: 4-6.) Olen hyödyntänyt opinnäytetyössäni julkaisua käyttämällä sitä lähteenä kuvaamaan vastaanotto-perhetoimintaa.

3 Kiintyminen ja kiintymyssuhde

Perhehoidon vahvuutena on kiistatta kiintymyssuhteiden syntymisen mahdollisuus (Back-Kiianmaa – Hakkarinen 2008: 127). Vastaanotto-perhesijoitusten yleistyessä on herännyt kysymys, onko kiintymisestä perhehoitajiin enemmän hyötyä vai haittaa lapselle, koska lapsi joutuu lopulta eroamaan vastaanotto-perheestä. Pelastakaa Lapset ry:n kehittämishankkeessa on tultu siihen tulokseen, että lapsen on hyvä saada kokea turvallinen kiintymyssuhde, vaikka se katkeaisikin. (Vaattovaara – Maula 2010: 26.) Toistuvat ja odotettavissa olevat vuorovaikutusmallit ovat edellytys hyvälle kehitykselle sekä terveelle ja turvalliselle kiintymiselle. (Tuovinen 2008: 33). Tärkeintä lastensuojelutyössä on aikuisen ja lapsen välille muodostuva luottamuksellinen yhteistyösuhde (Välivaara 2008: 96).

John Bowlby kehitti tutkimuksiansa perusteella kiintymyssuhdeteorian 1969-1980 välisenä aikana (Hautamäki 2011: 14-15). Kiintymyssuhde on terminä yläkäsite, joka sisältää kaikki tärkeät ihmissuhteet läpi elämän (Sinkkonen – Kalland: 2001: 10). Lapsella on luontainen taipumus kiinnittyä häntä hoivaavaan aikuiseen, koska lapsen eloonjäämisen ja sosiaalistumisen edellytyksenä on aikuisen jatkuva hoiva. Pieni lapsi pyrkii aktiivisesti hoitajansa fyysiseen ja psyykkiseen läheisyyteen. Lapsi hakee turvaa hoitajalta tutkiessaan ympäristöään sekä lohtua hätääntyessään. Muun muassa näiden vuorovaikutuskokemusten perusteella lapsi muodostaa työhypoteesin, miten hoitaja vastaa hänen vuorovaikutusyrittäisiinsä, saako häneltä turvaa ja lohdutusta. Lapsen kiintyminen hoitajaan rakentuu vähitellen näiden onnistuneiden vuorovaikutustilanteiden pohjalta. (Sinkkonen – Kalland: 2001: 20-25.)

Myöhemmin on tutkittu paljon lasten kiintymyssuhdetta ja kiintymyssuhteiden eroja sekä muun muassa miten kiintymyssuhde vakiintuu ja miten lapsen työhypoteesit vaikuttavat hänen sosiaaliseen ja persoonalliseen kehitykseensä. Mary S Ainsworthin kokeiden avulla on tutkittu ja määritelty kiintymyssuhdemalleja. (Sinkkonen – Kalland: 2001: 35.) Kiintymyssuhdeteorian mukaan on muodostettu neljä kiintymisen päämallia, jotka ovat luottavainen, välttelevä, ristiriitainen sekä disorganisoitunut tai disorientoitunut. (Tuovila 2008: 36.)

Luottavaisesti kiintyneen lapsen tarpeisiin on vastattu sensitiivisesti, vanhempi on voimistanut lapsen positiivisia kokemuksia, tyyntynyt negatiivisia ja tukenut uteliaisuutta. Lapsi hakee ja saa lohtua vanhemmalta. Luottavaisen kiintymiseen kuuluu jaettu tarkkaavaisuus, joka on kielenkehityksen perusta. Luottavaisesti kiintynyt lapsi oppii hallitsemaan ja säätelemään omia tunteitaan, kehittää empatiakykyään ja stressinsietokykyään. Hänellä on hyvät mahdollisuudet sosiaalisten ja kognitiivisten kykyjen kehittymiselle. (Tuovila 2008: 36-37.)

Välttelevästi kiintyneen lapsen vanhemman kyky virittäytyä lapsen tunnetiloihin on vähäistä tai vääristynyttä, hän on emotionaalisesti etäällä ja torjuu usein lapsen tarpeet. Lapsi on varautunut, hänen tarkkaavaisuutensa on rajoittunut ja hän hakee usein aikuisen huomiota. Lapsen on vaikea hallita negatiivisia tunteitaan. Hän välttää tunteidensa ilmaisemista, koska on oppinut, ettei niihin vastata. Lapsella on vaikeuksia toverisuhteissa. (Tuovila 2008: 37.)

Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen tarpeisiin on vastattu epäjohdonmukaisesti. Vanhempi on ollut välillä läsnä ja huomionnut lasta, mutta välillä hän on ollut poissaoleva ja torjuva. Lapsen ei ole ollut mahdollista ennakoita vanhemmassa tapahtuvia muutoksia. Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsella voi olla seuraavia piirteitä: takertuvuus, avuttomuus, aggressiivisuus, halu manipuloida, voimakkaat negatiiviset tunteet ja tunneilmaisut, uhmakkuus, sosiaalinen ahdistuneisuus, rajoittunut uteliaisuus ja epävarmuus. Ristiriitainen kiintymisen on riski lapsen kehitykselle. (Tuovila 2008: 37-38.)

Disorganisoituneesti tai disorientoituneesti kiintyneeltä lapselta puuttuu kiintymisstrategia tai se on äärimmäisen vaurioitunut. Lapsi on kokenut laiminlyöntiä, hyljeksintää, pahoinpitelyä, lapsi ei ole pystynyt muodostamaan mallia vanhemman käyttäytymisestä, koska se ei ole vastannut tai liittynyt lapsen reaktioihin. Lapsi usein pelkää vanhempansa eikä voi hakea lohdutusta häneltä. Lapsi käyttäytyy hajanaisesti, aggressiivi-

sesti ja saattaa jähmettyä tilanteisiin. Lapsi suojautuu pyrkimällä hallitsemaan tilannetta, manipuloimalla sekä miellyttämällä pakonomaisesti. Lapsella voi olla vaikeuksia kognitiivisella, emotionaalisella sekä käyttäytymisen alueilla. Lapsella on vaara vakaviin persoonallisuushäiriöihin. (Tuovila 2008: 38.)

3.1.1 Vaurioituneeseen kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia

Tuovilan mukaan huostaan otetut lapset ovat lähes poikkeuksetta vaurioituneita kiintymysmalleiltaan sekä vuorovaikutustaidoiltaan (Tuovila 2008: 52). Sijaishuoltoon, kuten vastaanottoperheisiin, sijoitettujen lasten vanhemmilla on usein mielenterveys- ja päihdeongelmia, tai molempia (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013). Vanhemmat eivät ole välttämättä pystyneet vastaamaan lapsen kaikkiin tarpeisiin ja muodostamaan turvallista kiintymyssuhdetta lapseen. Huostaan otetuilla lapsilla on usein ongelmia kehityksen eri osa-alueilla (Tuovila 2008: 29). Myös vastaanottoperheisiin sijoitetut lapset kärsivät usein erilaisista ongelmista, jotka voivat johtua turvallisen kiintymyssuhteen puuttumisesta. Näiden ongelmien takia sijoitetut lapset tarvitsevat usein erityisosaamista häntä hoitavalta aikuiselta.

Huostaan otetut lapset ovat pääasiassa ristiriitaisen tai disorganisoituneen kiintymysmallin lapsia. Jo pienenä lapset ovat havainneet vanhempiansa epäluotettavuuden ja heillä on usein monenlaisia kauhukokemuksia. Vakavista ja varhaisista kiintymyssuhteen häiriöistä kärsivillä lapsilla voi olla vaurioita yhdellä tai useammalla jopa kaikilla kehityksen osa-alueilla. Kehityksen osa-alueita ovat tunne-elämän eli emotionaalisen kehityksen alue, älyllisen eli kognitiivisen kehityksen alue, ihmissuhteiden eli sosiaalisen kehityksen alue sekä kehon perustoiminnot eli fyysisen ja somaattisen kehityksen alue. Pahimmat vauriot muodostuvat kaltoin kohtelusta ensimmäisten elinvuosien aikana, silloin voi olla, että edes ammattilaisen antama hoito ei riitä korjaamaan vaurioita lapsen aivotoiminnassa, hermojärjestelmässä ja tavassa olla vuorovaikutuksessa. (Tuovila 2008: 38-40, 52.)

Kyky säädellä omia tunteita kehittyy vain vuorovaikutuksessa toisen henkilön kanssa, jaettujen kokemusten ja tunnetilojen kautta. Mikäli lapsen vanhempi ei ole kyennyt autamaan lasta tunnistamaan, selviämään ja nimeämään erilaisia tunnetiloja, lapsella ei ole keinoja ymmärtää tunteitaan ja selvitä niiden kanssa. Emotionaalisen kehityksen vaurioituminen voi näkyä muun muassa siinä, että lapsi ei osaa tunnistaa, nimetä tai säädellä omia tunteitaan ja tunne-tilojaan. Lapsi ei osaa yhdistää tunteitaan tapahtu-

miin tai asioihin, ja tunnemyrsky voi olla hänelle käsittämätön ja sietämätön. Itsesäätelyn puuttuessa tai ollessa hyvin vähäistä, pienikin tunnekuuhu voi aiheuttaa ison reaktion, jota ulkopuoliset eivät välttämättä voi käsittää. (Tuovila 2008: 40-41.)

Kognitiivisen kehityksen alueella tyypilliset ongelmat ovat keskittymiskyvyssä, tarkkaavaisuudessa ja oppimisessa. Oppimisen ja kielellisen kehityksen alkeet ovat vauvan ja vanhemman välisissä jaetun tarkkaavaisuuden hetkissä. Näissä yhteinen kiinnostus suunnataan johonkin samaan asiaan, kuten leluun, havaintoon ympäristössä tai yhdessä harjoiteltavaan asiaan. Syy- ja seuraussuhteiden oppiminen on heille haastavaa ja siksi heidän on vaikea oppia omista kokemuksistaan. (Tuovila 2008: 41.)

Sosiaalisen kehityksen alueen ongelmat näkyvät vaikeuksissa muodostaa pysyviä ja toimivia ihmissuhteita. Lapsi ei ole pystynyt luottamaan vanhempiensa antamaan turvaan. Hän on oppinut muodostamaan turvallisuuden tunteensa pääasiassa sille, että ohjaa, johtaa ja kontrolloi vuorovaikutussuhteitaan ja tapahtumia. Heillä toisen ihmisen, etenkin aikuisen, tarve on loputon, ja he hakevat jatkuvasti huomiota muilta. Ryhmätilanteet ovat usein haastavia, koska lapsen huomiontarve on niin suuri ja hänen on vaikea sietää usean henkilön välisiä suhteita. He eivät yleensä tunne syyllisyyttä omista ikävistä teoistaan, vaan ovat sitä mieltä että syy on aina jossain muualla. (Tuovila 2008: 42.)

Tyypilliset ongelmat fyysisessä ja somaattisessa kehityksessä näkyvät ongelmina kehon perustoiminnoissa sekä erilaisina kipuina, ihottumina ja tunto aistin ali- tai yliherkkytenä. Heillä voi olla ongelmia syömisessä, nukkumisessa sekä rakon ja suolen hallinnassa. Lapsen fyysinen kehitys on usein ikätasoon nähden jäljessä, heillä voi olla ongelmia hieno ja karkeamotoriikassa sekä jokapäiväisissä taidoissa. (Tuovila 2008: 43-44.)

Turvattomassa kodissa ja vaurioituneessa kiintymyssuhteessa eläneellä lapsella voi olla edellä mainittuja ongelmia kehityksen eri osa-alueilla. Tästä syystä vastaanotto-perheeseen sijoitetun lapsen hoito ja kasvatusta voi olla haastavaa. Kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan ymmärtää lapsen kehittämiä keinoja selviytyä vanhemman ristiriitaisesta käyttäytymisestä. Vanhemman pitäisi olla lapselle tuen ja turvan lähde, mutta hän onkin pelon ja kauhun lähde. (Tuovila 2008: 30.) Sijoitettu lapsi on saattanut kehittää erilaisia keinoja selviytyä tilanteista. Lapsi saattaa käyttäytyä näitä keinoja myös vastaanotto-perheessä. Lapsen käytös voi näyttäytyä haastavana, esimerkiksi aggres-

siivisuutena, tunteiden ja muiden ihmisten torjumisena tai aikuisiin takertumisena. Vastaanottoperheille on tärkeä tarjota ammattilaisen tukea lapsen haastavan käytöksen hoitoon.

4 Lapsi kriisissä

Sijoittaminen tutun kodin ulkopuolelle on lapselle haastava tilanne, joka usein laukaisee stressi- ja kriisitilan. Vastaanottoperheisiin tullaan usein lyhyellä varoitusajalla ja vähin ensitiedoin kriisitilanteesta. Perhehoitajilla tulee olla erityisosaamista lapsen tilanteen rauhoittamiseen sekä lapsen ja perheen tukemiseen kriisissä. (Vaattovaara – Maula 2010: 9.) Tällainen äkillinen muutostilanne voi olla lapselle traumatisoiva. Muutto vieraaseen kotiin vieraiden aikuisten luokse, on ahdistava, pelottava ja uhkaava tilanne lapselle, koska hän ei tiedä mitä tulee tapahtumaan. (Vaattovaara – Maula 2010: 22.)

Kriisit ovat tyypiltään joko kehityksellisiä tai traumaperäisiä. Kehitykselliset kriisit kuuluvat lapsen, nuoren ja aikuisen normaaliin kehitykseen. Traumaattisen kriisin laukaisee ulkoinen tapahtuma, joka uhkaa yksilön fyysistä terveyttä, sosiaalista identiteettiä, turvallisuudentunnetta tai yksilön tarpeiden tyydytystä. (Poijula 2007: 30,32.) Sijoittaminen vastaanottoperheeseen on lapselle traumaperäinen kriisi. Traumaattiseen kriisiin kuuluu neljä vaihetta. Sokkivaiheessa mieli suojautuu todellisuutta vastaan, lapsi saattaa kieltää tapahtuman eikä reagoi siihen lainkaan tai reagoi hyvin voimakkaasti. Sokki menee usein ohi muutamassa tunnissa tai vuorokaudessa. Reaktiovaiheessa ihminen tekee traumatyötä ja tapahtumat tunkeutuvat ajatuksiin ja uniin toistuvasti. Yksilössä käynnistyy puolustusmekanismit, jotka ovat tiedostamattomia prosesseja joilla ihminen suojelee psyykkistä eheyttään liian tuskallisilta kokemuksilta. Suru kuuluu myös reaktiovaiheeseen. Läpityöskentelyvaiheessa lapsi alkaa pohtia tulevaisuutta ja sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen. Integraatiovaiheessa yksilö hyväksyy tapahtumat osaksi omaa elämäänsä. Lapsiin soveltuvaa hyväksi todettua trauman ja toipumisen teoriaa ei ole Pojulan mukaan saatavilla. Hän kuitenkin sanoo, että lapset käyttäytyvät kriisissä eri tavalla kuin tavallisesti, yrittäessään sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen, koska kokemusten ymmärtäminen ja hyväksyminen vaatii psyykkistä työtä. Kokemus pakottaa lapsen mukautumaan uuteen tietoon ja tapahtumaan liittyvät tunteet ja ajatukset nousevat pintaan. Lapsi saattaa kokea uudelleen kriisitilanteeseen liittyneen vihan, pelon tai avuttomuuden. Kokemusten työstäminen voi herättää ahdistuneisuutta, pel-

koa, häpeää, syyllisyyttä ja masennusta. Lapsi voi kokea tunnereaktiot pelottavina ja stressaavina. (Poijula 2007: 30,32-36.)

Kriisi ylittää lapsen selviytymisvoimavarat. Kriisi aiheuttaa lapselle tunnemyrskyn, ajatteluun liittyviä ongelmia, oppimisvaikeuksia ja muutoksia käyttäytymisessä. Äkillisen stressin aiheuttamia reaktioita voivat muun muassa olla jähmettyminen, vaimea reagointi, ylireagointi ja kiihtymystila. Äkillisen stressireaktion tunnuspiirteitä ovat kiihtyminen, jolloin henkilö menettää kykynsä säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään, sekä jähmettyminen, joka näkyy kalpeutena, vaimeina tunteina ja hidastuneena käyttäytymisenä. Mikäli lapsi reagoi kriisitilanteessa todella voimakkaasti, hänen käyttäytymisensä, ajatuksensa, tunteensa ja motoriset liikkeet on pyrittävä tasaamaan, koska voimakas ylivireisyys on luonnollisen toipumisen este ja voi aiheuttaa traumaperäisen stressihäiriön. (Poijula 2007: 168-169.)

Vastaanottoperheeseen sijoittaminen on lapselle kriisi, josta selviytymiseen hän tarvitsee aikuisen apua. Vastaanottoperheen tulee pystyä tukemaan lasta kriisistä selviytymisessä. Lapsen reagointi sijoitukseen ja sijoituksen aikana voi olla vastaanottoperheestä haastavaa. Tarvittaessa he saavat tukea ja neuvoja Vantaan vastaanottoperheyksiköltä.

5 Lapsi vastaanottoperheessä

Sijoitettut lapset tulevat rikkinäisistä kodeista ja perheistä. Useimmiten lapsen vanhemmillä on mielenterveys tai päihdeongelmia, tai molempia, eivätkä lapsen kasvuolosuhteet ole olleet normaalit. Lapsilla ei välttämättä ole ollut turvallista aikuista, joka on pystynyt turvaamaan lasten perustarpeet, johon lapsi on voinut luottaa ja muodostaa kiintymyssuhteen. Huostaan otetuilla lapsilla ja nuorilla on usein paljon ongelmia kehityksen eri osa-alueilla. Tästä syystä sijoitettujen lasten kohdalla pelkkä hyvä vanhemmuus ei auta korjaamaan lapsen vaurioita, vaan sijaisvanhempi tarvitsee tuekseen koulutusta ja työnohjausta. (Tuovinen 2008: 29, 52.) Vastaanottoperheen on tärkeä saada ammatillista tukea sosiaaliohjaajalta lapsen mahdollisen oireilun ja haastavan käytöksen hoitoon.

5.1 Sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen vastaanottoperheessä

5.1.1 Siirtymätilanne

Vanhemmista eroon joutuminen on traumaattinen kokemus niin lapselle kuin vanhemmalle. Lapsen, hänen vanhempiansa sekä sijaisvanhempien tulisi saada paljon tukea heti sijoituksen alusta alkaen. (Tuovila 2008: 50, 55.) Lapselle on tärkeä kertoa, etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä ja hänellä on oikeus pitää yhteyttä heihin ja muihin läheisiinsä (Saastamoinen 2010: 139).

On tärkeää, että lapsi saa rauhassa tutustua vastaanottoperheeseen sekä uuteen kotiinsa. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä tärkeämpää on kiinnittää huomiota siirtymätilanteessa siihen, että lapsi saa kaikkien aistien kautta kokemuksen turvallisuudesta hoivasta. Turvallisuuden tunne edellyttää tuttuja asioita sekä siihen vaikuttavat tutut hajut, äänet ja kosketukset. Suunnitelmallisessa sijoituksessa lapsen kanssa on mahdollista työstää tulevaa sijoitusta. Lasta tulee kuulla ja hänen tulee saada tietää mitä tapahtuu. Lapselle on oikeus ilmaista tunteensa ja aikuisen tehtävä on kuunnella sekä ottaa vastaan lapsen tunteilmaukset. Siirtymätilanteita helpottavia asioita voivat olla lapselle tärkeät esineet, kuten pehmolelut, unirievut, vaatteet tai satukirjat. Sijoituksen alkuvaiheessa vastaanottoperheen haasteena on tarjota lapselle turvalliset olosuhteet asettua. Sijoitetun lapsen sisäinen turva on järkkynyt, ja kodin olosuhteet ovat olleet hänen kasvunsa kannaltaan puutteelliset. Jotta lapsi voisi kehittyä ja kiintyä, hän tarvitsee turvallisuuden tunteen palautumisen. (Mantila – Mikkonen – Väinölä 2008: 22, 24.) Kiireellinen sijoitus vaurioittaa lasta, jos hän ei saa tilanteeseen tarpeeksi tukea (Taskinen 2010: 84).

5.1.2 Sijoitusprosessin sekä siihen liittyvien tunteiden käsittely lapsen kanssa

Kriisin hoidossa tärkeää on, että lapselle syntyy tunne huolenpidosta ja hänellä on mahdollisuus läheisyyteen. Lapsen tulee myös saada tietoa sekä tietää tosiasiat tapahtuneesta ikätasoisesti. Lasta on rohkaistava ilmaisemaan ajatuksiaan ja kysymyksiään. Lapsen tulisi saada ilmaista tapahtunutta eri keinoilla, kuten puhumalla, piirtämällä, leikkimällä ja kirjoittamalla. Myös nämä ei-verbaaliset keinot voivat auttaa lasta tunteiden ilmaisussa ja käsittelemisessä sekä reaktioidensa ymmärtämisessä ja säätelyssä. Lasta tulisi auttaa nimeämään omat tunteensa ja korostettava että tunteet kuuluvat asiaan ja ovat normaaleja. Jos lapsi ei osaa ilmaista omia tunteitaan sanoin, ai-

kuinen voi auttaa häntä sanoittamaan niitä. Aikuisen on hyvä havainnoida ja kuunnella lapsen sanojen ja käyttäytymisen takana olevia merkityksiä ja tunteita. (Poijula 2007: 166-168.)

Sokkitilanteen jälkeen menetyksen tai trauman kokenut lapsi valmistautuu kohtaamaan omat reaktionsa ja tunteensa. Lasta tulisi auttaa käymään läpi tapahtuma sekä siihen liittyvät tunteet ja reaktiot. Lapselle täytyy kuitenkin painottaa, että hän on nyt turvassa. Tapahtuman läpikäyminen keskustellen auttaa lasta muodostamaan johdonmukaisen kokonaiskuvan tapahtuneesta ja muistamaan sen vielä jälkeenkään. Puheeksi ottaminen on aina aikuisen vastuulla, eikä hän saisi jäädä odottelemaan että lapsi tuo aiheen esille. (Poijula 2007: 171-172.) Sijoitukseen johtaneita tapahtumia on hyvä käsitellä lapsen kanssa. Toipuakseen lapsi tarvitsee paljon aikaa ja turvallisuuden kokemuksia. (Vaattovaara – Maula 2010: 22-23.) Vantaan vastaanottoperheyksikössä sosiaaliohjaajien tehtävänä on tukea vastaanottoperheiden vanhempia työstämään lapsen kanssa sijoituksen eri vaiheita (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011). Turvallinen siirtymätilanne kodista sijaishuoltoon sisältää ikä- ja kehitystasoista työskentelyä lapsen kanssa. Tärkeää on aikuisen antama tuki, herkkyys, empatia ja lapsen kokemusten ja tunteiden tunnistaminen. (Janhunen 2008: 150.)

Erityisen tärkeää on muodostaa yhteisymmärrys vanhempien sekä moniammatillisen tiimin kesken, miksi lapsi on sijoitettuna, mitkä ovat sijoitusprosessin tavoitteet ja miten ne saavutetaan. Suunnittelemalla sijoitus hyvin, vanhempien tuella sekä yhteistyöllä vanhempien ja sijaisperheen kanssa, voidaan lieventää lapsen ja vanhemman kokema trauma. (Tuovila 2008: 50.)

Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaaja käsittelee sijoitusta lapsen vanhempien kanssa sekä tukee vastaanottoperheitä käsittelemään sijoitusta lapsen kanssa (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011). Lapsen kanssa täytyy keskustella avoimesti sijoitukseen johtaneista syistä siten, että lapsi ymmärtää. Tärkeää on myös käsitellä lapsen tunteita ja ajatuksia. Lapsen kannalta toivottavaa olisi, että myös lapsen vanhemmat osallistuisivat keskusteluun ja kertoisivat vaikeuksistaan ja ongelmistaan. Näin voidaan tuoda lapselle esille, että vanhemmillä on omia ongelmia joiden takia on päädytty sijoitukseen, eikä lapsi ole millään tapaa syyllinen ongelmiin tai sijoitukseen. (Tuovila 2008: 50,56.)

Sosiaaliohjaaja voi antaa vastaanottoperheelle erilaisia vinkkejä miten sijoituksen syitä ja sijoitusprosessia voidaan käsitellä lapsen kanssa. Esimerkiksi Pesäpuu ry:llä on erilaisia työvälineitä, joiden avulla aikuinen ja lapsi voivat rakentaa luontevasti vuorovaikutusta ja keskustella lapselle aroista aiheista. Näitä työvälineitä ovat esimerkiksi korttisarjat, tilannekuvat, tejpung, pelit sekä satu- ja työkirjat. Arkojen aiheiden käsittelyä helpottavat myös myönteisyys, vertauskuvat, leikki ja huumori. Näiden keinojen avulla lapsi pääsee purkamaan tunteitaan ja kokemuksiaan, sekä rakentamaan omaa elämäntarinaansa. Työskentelyn avulla lapsen mahdolliset häpeän tunteet ja itsesyytökset voivat lieventyä. Työskentelyn painopiste tulee olla voimavarojen vahvistamisessa, tulevaisuuteen suuntautumisessa ja lapsen edistymisen huomioimisessa. Menetelmät ohjaavat lasta parempaan itseymmärrykseen ja elämänhallintaan. On kuitenkin muistettava, että vastuulliseen työskentelyyn kuuluu huolellinen valmistelu, hallittu työskentelyosuus sekä työskentelyn päättäminen lapselle mieluiseseen tekemiseen. (Välivaara 2008: 95-96.)

5.1.3 Sijoituksen päättymisen käsittely lapsen kanssa

Sijoituksen päättyessä vastaanottoperheessä, tilanne tulee hoitaa suunnitelmallisesti, siten ettei lapsen turvallisuudentunne vaarannu. Mikäli lapsi palaa vanhempiensa luokse kotiin, kotilojen tulee olla rauhalliset ja turvalliset hänelle. Mikäli lapsi muuttaa pitkäaikaiseen sijaisperheeseen tai muuhun sijaishuoltoon, hänelle tulee antaa aikaa tutustua rauhassa uusiin hoitajiinsa, kotiinsa ja mahdollisiin sisaruksiin omalla tahdillaan. Lapselle pitää viestittää, ettei muuttoa ei tarvitse hoitaa kiireellä. Hallittu, turvallinen ero, jossa lapsi ei jää yksin, voi olla lapselle uusi mahdollisuus käsitellä hänen elämässään tapahtuneita eroja sekä tulla kuulluksi ja nähdyksi uudella tavalla vaativassa tilanteessa. (Vaattovaara – Maula 2010: 23-24.) Vantaalla vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperhettä käsittelemään sijoituksen päättymistä lapsen kanssa. Mikäli lapsi muuttaa pitkäaikaiseen sijaisperheeseen tai muuhun pitkäaikaiseen sijaishuoltoon, lapselle annetaan aikaa tutustua uuteen paikkaan ja hoitaviin aikuisiin. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013.)

5.2 Lapsen hoito ja kasvatustapa vastaanottoperheessä

Sijoitettu lapsi tarvitsee aikuiselta hyväksyntää, empatiaa, fyysistä kontaktia, kuten halailua ja sylissä pitoa, taantumia hoivaavia kokemuksia, emotionaalista läsnäoloa, yllä-

tyksiä, vastavuoroista hauskaa tekemistä, ajatusten ja tunteiden ilmaisemista vuorovaikutuksessa, huumoria, perusturvallisuutta, mahdollisuuksia vanhempien matkimiseen, spontaaneja keskusteluja menneestä ja tulevasta, tapoja ja rituaaleja luomaan yhteistä historiaa (Tuovila 2008: 64.)

5.2.1 Turvallisuudentunteen muodostuminen

Lapset eivät pysty prosessoimaan traumaansa tai luopua puolustautumisesta ennen kuin luottavat taas aikuisiin. Trauman kokeneet lapset ovat oppineet, etteivät aikuiset suojelleet heitä pahoilta tapahtumilta. Trauman kokenut lapsi ei välttämättä näe enää aikuisia luotettavina suojaajina ja ohjaajina, tällöin lapsi kokee, ettei voi luottaa kuin itseensä. Aikuisen tulee saada lapsen luottamus takaisin, jotta lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, ja voi turvautua sekä kiintyä aikuiseen. (Poijula 2007: 188-189.) Lapsen on saatava tuntea ja uskoa, että hänen perustarpeensa tyydytetään. Lapsen turvallisuudentunne edellyttää että hän kokee suojelun olevan kattavaa. Kun hän tuntee olonsa turvalliseksi, lapsen ei tarvitse keskittyä selviytymiseen ja itsesuojeluun. Tällöin lapsi voi alkaa pikkuhiljaa parantua. (Poijula 2007: 189-190.) Lapselle tulee viestittää monin keinoin, että aikuiset ovat aina paikalla huolehtimassa hänestä, eikä hänen tarvitse itse huolehtia itsestään tai muista. Moni sijoitettu lapsi on joutunut huolehtimaan itsestään, sisaruksistaan ja ehkä jopa vanhemmistaan. Lasta autetaan ottamaan itselleen lapsen rooli ja tulemaan riippuvaiseksi hoitajistaan. Vaurioituneiden lasten kohdalla tärkeää on selkeä ilmaisu. Esimerkiksi kosketus, hoiva, monipuolinen äänenkäyttö, ilmeet ja eleet ovat tärkeitä, antavat lapselle viestin, että häntä hoidetaan ja hänestä välitetään. Selkeät eleet ja ilmeet auttavat lasta ymmärtämään aikuisen sanoman ja tunteet. (Tuovila 2008: 54, 59.)

Toistuvat ja odotettavissa olevat vuorovaikutusmallit ovat edellytys hyvälle kehitykselle. (Tuovila 2008: 59, 62.) Turvallisuudentunteen palautumisen kannalta myös ennustettavat rutiinit ovat tärkeitä. Aikuiset voivat auttaa järjestämällä päivän kulun siten, että lapsi tietää mitä tapahtuu seuraavaksi. Myös kertominen, mitä seuraavaksi tapahtuu, auttaa lasta hahmottamaan päivän kulkua. Rutiineista, säännöistä ja seurauksista kiinnipitäminen tuo johdonmukaisuutta, struktuuria ja turvaa lapselle. (Poijula 2007: 192-193.) Kun lapsi luottaa siihen, että aikuiset huolehtivat rajojen ja rutiinien pysyvyydestä, eli pitävät yllä ulkoista järjestystä, he alkavat pikkuhiljaa uskomaan, että aikuiset voivat korjata myös heidän sisäisen epäjärjestyksensä. Tuhoiset kasvuolosuhteet voivat estää terveen kehityksen myös uudessa, turvallisessa elinympäristössä ja ihmissuhteissa.

Lapsen hoito tulee aloittaa siltä tasolta, jossa lapsen taidot ovat. Käyttäytymishäiriöisten lasten hoito epäonnistuu usein, koska heidän odotetaan toimivan ikänsä mukaisella emotionaalisella tasolla, vaikkakaan heidän kykynsä eivät vastaa tätä tasoa. Tärkeää on, että auttaa lasta löytämään omat kykynsä ja saamaan ne käyttöönsä. Sijaishuollossa lapsen hoidon ja kasvatuksen perustana on tukeva rakenne ja pikkuhiljaa rakentuva emotionaalinen suhde. (Tuovila 2008: 39,54,58-59, 73.)

5.2.2 Tunteiden sanoittaminen ja kiintyminen

Tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen voi olla vierasta joillekin sijoitetuille lapsille. Tällöin on tärkeä tuoda lapsen arkeen terapeutista ja hoidollista vuorovaikutusta. Terapeuttisuutta vuorovaikutusta ovat riittävän vahvat vuorovaikutuksen rakenteet ja syvä, emotionaalinen riippuvuussuhde lapsen ja hoitajan välillä. Lapsen pitää saada kokea itsensä merkitykselliseksi ja rakastetuksi. Terapeuttiseen vuorovaikutukseen kuuluu myös lapsen tunteiden sanoittaminen. Perhehoidossa tähän on hyvät mahdollisuudet, koska aikuinen on kokoajan läsnä ja saatavilla, he tuntevat lapsen arjen ja rutinit hyvin ja ovat paikalla käsittelemässä tilanteita ja tunteita tuoreeltaan. Täytyy pohtia mitä lapsen haastavan käyttäytymisen takana piilee ja miten voidaan käsitellä ja lisätä lapsen ymmärrystä omista tunteistaan ja itsestään. Lapsen kipukohtia täytyy sanoittaa ja näin nostaa lapsen tietoisuuden tasolle. Usein sijaishvanhemmat oppivat tunnistamaan lapsen reagointia ja havaitsevat siinä tiettyjä säännönmukaisuuksia. Näin perhehoitajat voivat linkittää tapahtumia, lapsen menneisyyttä, käyttäytymistä ja tunteita yhteen ja oppia ymmärtämään enemmän lasta. Sanoittamisen avulla lapselle voi pikkuhiljaa syntyä ymmärrys omasta reagoinnistaan ja toiminnastaan. (Tuovila 2008: 55-57.)

Kiintyäkseen uusin sijaishvanhempia, lapsi tarvitsee biologisten vanhempia sekä sijaishvanhempia luvan. Lapsen vanhemmat hankaloittavat sijoitusta, mikäli he eivät hyväksy sitä ja protestoivat vastaan. Näin lapsen on mahdotonta kiintyä uusiin vanhempia. (Tuovila 2008: 48.) PRIDE-valmennuksessa käsitellään tulevien sijaishvanhempia kanssa kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kehitykseen ja käyttäytymiseen sekä kiintymyssuhteen muodostumista (Back-Kiianmaa – Hakkarinen 2008: 127). Lisäksi Vantaan vastaanotto-perheyksikön sosiaaliohjaajat voivat tukea lapsen ja perhehoitajien välisen suhteen muodostumista. Kun sijoitettu lapsi alkaa tuntea olonsa turvalliseksi uudessa kotiympäristössään uusien sijaisperheen kanssa, hän saattaa alkaa taantua. Tämä on lapsen elää niitä kokemuksia joista hän on jäänyt paitsi. Lapsi voi takertua häntä hoitaviin aikuisiin ja tarvita jatkuvasti aikuisten läsnäoloa, huomiota ja

apua. Sijaisvanhemman tulisi olla läsnä ja osoittaa lapselle, että hänestä välitetään. (Mantila ym. 2008: 25.)

Huostaan otetut lapset ovat usein vaurioituneita kiintymysmalleiltaan ja vuorovaikutustaidoiltaan. Tämä asettaa heitä hoitaville aikuisille hyvin suuria haasteita. Usein pelkkä hyvä vanhemmuus ei auta korjaamaan lapsen vaurioita, vaan sijaisvanhempi tarvitsee tuekseen koulutusta ja työnohjausta. (Tuovila 2008: 52.) Tuovila antaa neuvoja miten lapsen kiintymistä sijaisvanhempiin voi auttaa ja miten sijaisperhe voi saada tarvitsemansa avun. Poimin joitakin neuvoja, joita voi soveltaa myös vastaanottoperhetoimintaan. Vastaanottoperheen kanssa voi keskustella lapsen elämäntarinasta ja kokemuksista, ja näin antaa heille enemmän ymmärrystä miksi lapsi käyttäytyy niin haastavasti. Vastaanottoperheen vanhempien omasta taustasta saattaa myös löytyä syy, miksi juuri kyseisen lapsen oirehdinta tuntuu erittäin rankalta. Joskus ainoa vaihtoehto on lapsen sijoittaminen toiseen perheeseen tai laitokseen. Ongelmat perheessä voivat aiheuttaa vanhemmille epäonnistumisen tunteita, surua ja itsesyytöksiä. Tuovilan mukaan joillain vanhemmilla on pelko, että he tulevat leimatuiksi huonoina vanhempina, jos he puhuvat ongelmistaan. (Tuovila 2008: 47,52-53.) Ongelmista asioista puhuminen ammattilaisille voi olla vaikeaa. Dialoginen ja luottamuksellinen suhde sosiaaliohjaajan sekä vastaanottoperheen vanhempien välillä auttaa ongelmien puheeksiottoa ja näin vastaanotto-perhe ja lapsi voivat saada tarvitsemansa avun.

Vaurioituneista kiintymyssuhteista kärsivien lasten voi olla hankala muodostaa positiivinen ja vastavuoroinen suhde hoitavan aikuisen kanssa. Joissain tapauksissa sijaisvanhemman voi olla hankala löytää lapsesta tai suhteesta mitään, mikä tuntuisi tarpeeksi palkitsevalta ja ilahduttavaksi riittävästi, jotta jaksaisi jatkaa haastavaa hoitotyötä päivästä toiseen. Tilannetta pahentaa entisestään se, jos lapsen biologinen perhe moititii sijaisperheen tekemää työtä. Työ voi tuntua ylivoimaiselta. (Tuovila 2008: 44, 47.) Vaikkakin Tuovila puhuu tässä tapauksessa pitkäaikaisista sijaisperheistä, samoja haasteita voi mielestäni kohdata myös vastaanottoperheen sijaisvanhemmat. Lisänä vastaanottoperheelle on sijoitustilanteen tuoreus, niin lapselle, vastaanottoperheelle sekä lapsen vanhemmille, koska sijoitus tapahtuu usein nopealla aikataululla, henkilöt ovat vielä kriisissä eikä heillä ole ollut aikaa käsitellä tapahtunutta.

5.3 Yhteistyö lapsen läheisten kanssa

Haasteena sijaisvanhemmilla voi myös olla biologisten vanhempien sitoutumattomuus tapaamisiin, mikä aiheuttaa pettymyksiä lapselle (Mantila ym. 2008: 25). Vanhempien sitoutumattomuus tapaamisiin voi olla haasteena myös vastaanottoperheessä. Yksikön sosiaalihoajaajat voivat tukea vanhempia ja lapsen läheisiä pitämään yhteyttä ja tapamaan lapsiaan, esimerkiksi painottamalla miten tärkeää se on lapselle.

Sijoitetun lapsen vanhemmilla on usein mielenterveys- ja päihdeongelmia, mitkä saattavat vaikuttaa heidän käytökseensä. Vanhemmat saattavat käyttäytyä haastavasti, kuten esimerkiksi nimittelemällä tai uhkailemalla vastaanottoperheen vanhempia. He saattavat arvostella vastaanottoperheen hoito- ja kasvatustapoja tai olla jatkuvasti yhteydessä vastaanottoperheeseen, siten että se häiritsee heidän arkeaan. Sosiaalihoajaajilla on ammatillisia keinoja ja kokemusta haastavasti käyttäytyvien läheisten kohtaamisesta. Sosiaalihoajaajat voivat antaa neuvoja ja tukea vastaanottoperhettä kohtaamisissa. Tärkeää on kuitenkin, se että vastaanottoperheen ei tarvitse olla yksin tilanteessa lapsen vanhempien kanssa. Sosiaalihoajaaja voi järjestää tapaamiset Vantaan vastaanottoperheyksikön tiloihin ja olla tapaamisissa läsnä, jolloin vastaanottoperheen ei tarvitse osallistua tapaamiselle. (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaalihoajaajat 2013.)

6 Dialogisuus

Dialogilla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan vuorovaikutusta, jolla pyritään yhteiseen ymmärrykseen. ”Dialogi” sana tulee alun perin antiikin Kreikasta sanoista dia ja logos. Sana ”dia” tarkoittaa läpi tai halki, kun taas sana ”logos” tarkoittaa järkeä tai oppia. Yhdessä näiden sanojen on sanottu kuvaavan ihmisten väliin kerättyä maailmaa. Dialogisuus kuvaa siis myös ihmiskäsitystä ja maailmankuvaa, jotka luonnollisesti vaikuttavat ihmisten väliseen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Antiikin Kreikan Sokrates käytti termiä kuvaamaan avointa keskustelua, jossa molemmat osapuolet oppivat ja myös kykenevät muuttamaan mielipiteitään ja asenteitaan. Dialogissa erilaiset totuudet saatetaan yhteen, ja totuutta koetellaan yhdessä. Dialogi on kommunikaatiota, mutta myös ihmisten välinen vuorovaikutussuhde. (Mönkkönen 2007: 86, 88-89.)

Katariina Mönkkönen on kirjoittanut paljon dialogisesta asiakassuhteesta sosiaali- ja terveysalalla. Dialogisessa asiakassuhteessa asiakas ja työntekijä pyrkivät vastavuoroisen ja avoimen vuorovaikutuksen kautta yhteisen ymmärryksen rakentumiseen. Dialoginen suhde on vastavuoroinen suhde, jossa asiakas ja työntekijä vaikuttavat suhteen kulkuun, laatuun ja yhdessä tehtyihin päätöksiin. Dialogisuus on toisen osapuolen kuuntelua ja yhteistä keskustelua, joka kautta molemmat voivat oppia ja laajentaa tai muuttaa näkemyksiään ja asenteitaan. Dialogisen suhteen perustana on aina luottamus, tasavertaisuus, avoimuus ja rehellisyys. Ilman näitä ei synny dialogista asiakassuhdetta. Nämä elementit auttavat myös tarpeen huolenaiheiden ottamista puheeksi asiakkaan kanssa. Puheeksi ottamisessa pyritään puuttumaan mahdollisiin ongelmatilanteisiin varhain. Dialogisen asiakassuhteen tavoitteena on jaetun ymmärryksen löytäminen, joka syntyy vain molempien osapuolten vastavuoroisessa neuvotteluprosessissa. Asiakassuhteessa dialogisuus on molemminpuolisen yhteisen ymmärryksen rakentumista, jossa asiakas ja työntekijä kuuntelevat toistensa näkemyksiä. Täydellistä yhteisymmärrystä yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa tuskin voidaan saavuttaa, sillä osapuolet tulkitsevat asioita aina oman henkilöhistoriansa, kokemustensa ja tilanteiden luomien edellytysten kautta. Tästä syystä ihmistyössä on suotavaa puhua riittävästä yhteisymmärryksestä. (Mönkkönen 2007: 86-89, 92, 94.)

Willian Isacs on myös tutkinut dialogisuutta ja dialogitaitoja. Hänen mukaansa muun muassa dialogi on vuoropuhelua, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Yhdessä keskustelemalla etsitään uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia, jotka ykin pohtiessa voisivat jäädä löytämättä. Tarkoituksena on kuunnella tarkkaavaisesti ja suhtautua avoimesti toisen ihmisen mielipiteisiin ja ehdotuksiin. Pyrkimyksenä on ymmärtää toisen osapuolen näkemyksiä. Dialogi antaa mahdollisuuden havaita ja ymmärtää ongelmia lähellä niiden alkuperää. Dialogi mahdollistaa ongelmien havaitsemisen tilanteessa tai toisen kertomana. Ongelman ymmärtäminen auttaa molempia osapuolia löytämään siihen parhaan ratkaisun. Dialogisuuteen kuuluu myös toisen osapuolen kunnioittaminen eli arvostaminen. Toisen arvostamisessa tärkeää on, että hyväksyy voivansa oppia toiselta. (Isaacs 2001: 40, 122, 126.)

Dialogisen asiakassuhteen yhteydessä puhutaan myös auttajan keskeneräisyydestä. Keskeneräisyydellä tarkoitetaan sitä, että työntekijällä on aina jotakin uutta opittavaa. Asiakastyössä hän joutuu kohtaamaan ammatillisen rajallisuutensa sekä ristiriitaisuuden. Asiakkaan kanssa voi etsiä vastauksia ja ratkaisuja yhdessä. Tämä ei välttämättä ole helppoa, koska ammattilainen saattaa ajatella tietämättömyyden vähentävän hänen

omaa asiantuntemustaan tai auktoriteettiaan. Asiakkaan kanssa voi etsiä vastauksia ja ratkaisuja yhdessä, ja rakentaa näiden pohjalta yhdessä uutta tietoa. Dialoginen kohtaaminen ei ole helppoa, sillä vuorovaikutussuhteisiin vaikuttavat aina henkilöistä riippumattomat tekijät. Monia vuorovaikutusongelmia on hyvin vaikea havaita itse. Ammatillaisen onkin tärkeä arvioida omaa työtään kriittisesti sekä kyettävä muuttamaan omaa toimintaansa parempaan suuntaan. (Mönkkönen 2007: 95-98.)

Opinnäytetyössäni tutkin sosiaaliohjaajan ja vastaanottoperheiden yhteistyötä ja yhteistyösuhdetta dialogisuuden periaatteiden kautta. Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää vastaanottoperheiden ja sosiaaliohjaajien välistä yhteistyötä, lasten hyvinvoinnin tukemista sekä sijoitusprosessin onnistumista.

6.1 Dialoginen yhteistyö vastaanottoperheiden tukemisessa

Vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat tekevät yhteistyötä vastaanottoperheiden kanssa. Vastaanottoperheet eivät ole sosiaaliohjaajan asiakkaita, vaan yhteistyökumppaneita. Sosiaaliohjaajat antavat vastaanottoperheille ammatillista tukea. Ketolan (2008: 58) mukaan lukuisissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että pitkäaikaisen perhehoidon onnistumista edistää muun muassa vahva ammatillinen tuki sijaisperheelle. Vastaanottoperhetoiminnassa vahvaan ammatilliseen tukeen kuuluu muun muassa vastavuoroiset keskustelut ja yhteiset pohdinnat, mahdollisuus pyytää apua ja neuvoja ympäri vuorokauden sekä työnohjaus. Vastaanottoperheiden kanssa tehtävässä työssä voidaan soveltaa dialogisuuden periaatteita.

Sijaisvanhempien työn tulokseen, eli lapsen hyvinvointiin ja sijoituksen onnistumiseen sekä perhehoitajien jaksamiseen, vaikuttaa se kuinka hyvin he saavat tukea sosiaalityöntekijältä (Mantila – Mikkonen – Väinölä 2008: 28). Myös vastaanottoperheen jaksamiseen, sijoitetun lapsen hyvinvointiin sekä sijoituksen onnistumiseen vaikuttaa vastaanottoperheen saama tuki. Vastaanottoperhetoiminnassa tukijoina ovat sosiaalityöntekijöiden lisäksi sosiaaliohjaaja. Sosiaaliohjaaja tukee vastaanottoperheitä perheen arjessa, sijoitusprosessissa ja lapsen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä, kun taas sosiaalityöntekijät tukevat vastaanottoperheen jaksamista sekä tukevat heitä sijoitusprosessiin liittyvissä asioissa (Aho 2013). Toimiva yhteistyö lastensuojelun työntekijöiden kanssa lisää oleellisesti sijaisvanhempien jaksamista (Janhunen 2008: 138).

Yhteistyössä toimitaan yhdessä mahdollisimman tehokkaan toiminnan aikaansaamiseksi (Mönkkönen 2002: 61). Molemmat osapuolet sitoutuvat samoihin päämääriin, jakavat yhteiset tavoitteet ja etenevät niitä kohden (Mönkkönen 2002: 43). Vastaanottoperheessä tärkeimpinä tavoitteina ovat lapsen hyvinvoinnin turvaaminen sekä sijoituksen onnistuminen. Janhusen (2008: 141) mukaan toimivaa yhteistyötä on aito kohtaaminen ja tutustuminen, jotka mahdollistavat luottamuksen muodostumisen. On tärkeää, että työntekijät antavat positiivista palautetta ja toivoa, mutta yhtä keskeistä on myös huolien käsittely (Mönkkönen 2002: 40). Parhaimmillaan molemmat kokevat, että toiseen on helppo ottaa yhteyttä sekä asioita ja huolia on helppo käsitellä. Säännöllinen yhteydenpito ja avoin tiedonkulku mahdollistavat avun pyytämisen ja antamisen. Hyvä yhteistyösuhde helpottaa avun pyytämistä ongelmatilanteissa ja auttaa sijaisvanhempaa jakamaan (Ketola 2008: 102). Parhaimmillaan molemmat osapuolet luottavat toisiinsa ja heille on muodostunut yhteisymmärrys sijoitusprosessista ja sen tavoitteista, yhteydenpito on luontevaa ja molemmat kokevat voivansa puhua kaikista työhön liittyvistä asioista, kuten huolista ja onnistumisista. Molempien osapuolten tulisi oppia tunnistamaan tuen tarpeet ja luomaan turvallinen ilmapiiri niiden käsittelyn. (Janhunen 2008: 140-141.) Dialogiseen suhteeseen kuuluu samoja periaatteita, kuin yhteistyösuhteeseen. Niitä ovat aito kohtaaminen, luottamus ja vastavuoroisuus sekä mahdollisuus ottaa asioita puheeksi. Mönkkösen mukaan dialogiseen orientaatioon pyrkiminen on tärkeää asiakastyön vuorovaikutuksessa. Molemmilla osapuolilla on vastuu dialogisen suhteen muodostumisessa. Eriävät näkemykset voidaan katoa olevan voimavara. (Mönkkönen 2002: 59.) Sosiaalialan työssä asiakkaan lisäksi yhteistyössä on usein mukana asiakkaan verkosto, jolloin puhutaan yhteisöllisestä dialogista (Mönkkönen 2002: 45).

Vastaanottoperhetoiminnassa verkostoon voi kuulua sijoitetun lapsen moniammatillinen työryhmä sekä lapsen läheiset. Yhteisölliseen dialogiin voidaan pyrkiä tässä moniammatillisessa tiimissä. Sosiaaliohjaajan ja vastaanottoperheen välisessä suhteessa tärkeää on molemmin puolinen luottamus ja avoimuus. Sosiaaliohjaajalla on ammatillista tietoa, kun taas vastaanottoperheellä on kokemukseen perustuvaa tietoa. Molemmin puolinen kunnioitus ja arvostus on tärkeää vastavuoroisen suhteen luomisessa. Vastaanottoperheen on tärkeä pystyä ottamaan puheeksi huolensa ja mahdolliset haasteet sosiaaliohjaajan kanssa. Yhteisten keskustelujen ja pohdintojen sekä sosiaaliohjaajan antamien ammatillisten neuvojen kautta vastaanottoperhe voi saada tarvitsemansa tuen ja avun. Vastaanottoperheiden, sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyössä on tärkeää sujuva tiedonkulku, jotta kaikki osapuolet tietävät lapsen ja vanhempien tämän hetkisestä voinnista sekä tehdyistä päätöksistä ja suunnitelmista.

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyöni tutkimuskysymys muodostui jo varhaisessa vaiheessa opinnäytetyöprosessia. Opinnäytetyöni päällimmäisenä tarkoituksena on auttaa sosiaaliohjaajia kehittämään työtään eli antamaan tukea entistä paremmin vastaamaan vastaanotto-perheiden ja sijoitettujen lasten tarpeita. Tutkimuskysymykseksi muodostui millaista tukea vastaanottoperheet saavat, mihin ja millaista lisätukea he kaipaavat ja millaiseksi vastaanottoperheet kokevat yhteistyösuhteen sosiaaliohjaajan kanssa. Opinnäytetyössä tarkastelin yhteistyösuhdetta dialogisuuden periaatteiden avulla.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kohteen kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon, että todellisuus on kokonaisuus, josta ei voi irrottaa yksittäisiä osia tutkimusta varten, vaan on pyrittävä tarkastelemaan ilmiötä kokonaisuutena. Tutkijan arvot voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin, sillä arvot muovaavat sitä miten ymmärrämme tutkittavan ilmiön. Objektivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa ja tulokset rajoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus tehdä yleistettäviä päätelmiä. Aineistona voi olla vain yksi tapaus tai yhden henkilön vastaukset. (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 1997: 157, 176-177.) Opinnäytetyössäni tiedostan, että omat arvoni, työkokemukseni ja ennakkotietoni voivat vaikuttaa tutkimuskysymyksen muodostamiseen sekä vastausten analysointiin. Pyrin analysoimaan keräämääni aineistoa mahdollisimman objektiivisesti ja luotettavasti.

7.2.1 Aineistonkeruumenetelmä ja aineiston keruu

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn, koska halusin kerätä mahdollisimman monen vastaanottoperheen kokemuksia opinnäytetyöprosessille varatun ajan puitteissa. Esimerkiksi haastattelulla en olisi voinut kerätä vastauksia monelta vastaanottoperheeltä, koska se olisi ollut liian aikaa vievää. Kyselyssä aineisto kerätään kohdehenkilöiltä, jotka muodostavat otoksen tai näytteen tietystä perusjoukosta. Kyselyssä aineis-

to kerätään standardoitusti eli kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset. Kyselytutkimuksen etuna on se, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto; kohde-ryhmä voi olla laaja ja kysymyksiä voi olla monia. Kyselytutkimuksen heikkoutena ovat se, että ei ole mahdollista varmistua ovatko vastaajat ottaneet kysely vakavasti, ovatko he ymmärtäneet kysymykset samoin kuin niiden laatija, miten paljon he tietävät aihe-alueesta. Kyselyn laatiminen vaatii aikaa, tietoa ja taitoa sekä kato eli kysely vastaa-mattomuus voi olla suurta. (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 1997: 188, 190.) Pysin tekemään kysymykset mahdollisimman yksinkertaisiksi, jotta kysymysten väärintulkinnan mahdollisuus vähenisi. Näytin kyselyn vastaanottoperheyksikön vastaavalle, vastaanot-tokodissa työskentelevälle ohjaajalle sekä lasten kanssa työskentelevälle ystävälleni. Sain heiltä mielipiteitä ja muutamia kehitysehdotuksia, joiden avulla tein muutamia muutoksia kyselyyn.

Muodostin kyselyyn 14 kysymystä. Saadakseni vastauksen tutkimuskysymykseen muodostin kysymykset vastaanottoperheyksikön toimintaohjeiden, sosiaaliohjaajien kokemustiedon sekä lastensuojelua ja dialogisuutta koskevan teoretiedon avulla. En-simmäinen kysymys käsittelee lapsen hoitoa ja kasvatusta, kysymykset 2-5 sijoituspro-cessia ja sen käsittelemistä, kysymykset 6-8 yhteistyötä lapsen läheisten kanssa ja kysymykset 9-14 yhteistyötä sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Kyse-lyssä olen käyttänyt avoimia ja suljettuja kysymyksiä sekä asteikkoihin eli skaaloihin perustuvia kysymyksiä. Kysymykset 1-9 ja 13-14 ovat avoimia kysymyksiä ja kysymyk-set 10-12 ovat skaaloihin perustuvia kysymyksiä. Kysymykset 10-12 käsittelevät dialo-gisuutta. En käyttänyt kyselyssä termiä ”dialogisuus”, koska halusin pitää kielen sel-keänä, jotta kysymykseen olisi helppo vastata. Samasta syystä annoin kysymyksessä kolme (3) esimerkin ”Miten sosiaaliohjaajat ovat tukeneet teitä käsittelemään lapsen kanssa sijoitusta sekä siihen johtaneita syitä, ongelmia kotona. Esimerkkinä vanhem-man mielenterveys- tai päihdeongelma. Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?”.

Lähetimme yhdessä yksikön vastaavan kanssa kyselyn (liite 1) 14 vastaanottoperheille. Kyselyä ei lähetetty kahdelle vastaanottoperheelle, koska toinen perheistä oli tauolla toiminnasta ja toinen perhe oli aloittanut vastikään eikä heillä ollut vielä kokemusta si-joitetuista lapsista. Kysely, saatekirje (liite 2) sekä palautuskuori postitettiin 19.6.2013. Saatekirjeessä kerroin olevani ammattikorkeakoulu Metropolian opiskelija ja tekeväni opinnäytetyötä yhteistyössä Vantaan vastaanottoperheyksikön kanssa. Motivoin vas-taanottoperheitä vastaamaan kyselyyn, kertomalla että vastauksien avulla yksikkö voi kehittää työtään eli tukea vastaanottoperheitä työssään entistä paremmin. Saatekir-

jeessä korostin vastaamisen vapaaehtoisuutta sekä salassapitovelvollisuuttani koskien kyselyn vastauksia ja tunnistetietoja. Kyselyssä kysyin, saako vastaukset julkaista Vantaan vastaanottoperheyksikön kokemuksina. Kaikki vastaanottoperheet vastasivat myöntävästi. Vastaus toivottiin lähetettävän kahden viikon kuluessa Tammirinteen vastaanottokotiin.

7.2.2 Aineiston analyysimenetelmä

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun, koska sen avulla pystyin tuomaan selkeästi esille tutkimusongelman kannalta oleelliset tiedot. Analyysissä kiinnitin erityistä huomiota siihen, ettei sanoja tai lauseita irroteta asiayhteydestä. Tuloksissa halusin tuoda esille nimenomaan vastaanottoperheiden ajatukset juuri sillä tavalla kun he olivat kertoneet. Aineisto muodostuu seitsemän vastaanottoperheen vastauksista. Vastausprosenttina on 50%. Aloitin tutustumalla aineistoon. Aineistosta nousi esille paljon tietoa, jotkin asiat toistuivat useissa vastauksissa, kun taas jotkut asiat esiintyivät vain kerran.

Teemoittelussa aineistosta nostetaan esille tutkimusongelman kannalta oleellisia teemoja eli keskeisiä aiheita. Teemoittelu on suositeltava analyysimenetelmä käytännöllisen ongelman ratkaisemiseksi. Teemoittelun avulla saadaan esille erilaisia vastauksia ja tuloksia. Teemoja ja niiden esiintymisiä on mahdollista verrata. Aineistosta etsitään ensin keskeiset aiheet, jonka jälkeen ne erotellaan. (Eskola - Suoranta 2000: 174-175.) Mielestäni tämä menetelmä sopi parhaiten keräämälleni aineistolle, koska sen avulla tuon esille aineistossa esiintyneitä ajatuksia ja aiheita. Teemoittelussa käytetään usein sitaatteja. Sitaatteja käytetään perustelemaan tutkijan tekemiä valintoja, kuvaamaan aineistoa esimerkein sekä elävöittämään tekstiä. Sitaatit antavat myös lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkijan aineistosta tekemiä johtopäätöksiä. (Eskola - Suoranta 2000: 175, 180.) Käytän sitaatteja kuvaamaan aineistoa ja elävöittämään tekstiä. Sitaatit tuovat esille vastaanottoperheiden ajatuksia ja kokemuksia, juuri niin kuin he ovat ne kirjoittaneet.

Analysoin avoimet sekä monivalintakysymykset teemoittelun avulla. Aloitin käymällä aineistoa läpi kysymys kerrallaan. Järjestin vastauksissa esiintyneet sanat, ajatukset ja lauseet paperille, jolloin pystyin saamaan kokonaiskuvan vastaanottoperheiden vastauksista kysymyksiin sekä laajemmin tutkimuskysymykseen. Seuraavaksi poimin kaikista vastauksista ajatukset ja lauseet, jotka kuvasivat dialogista suhdetta sosiaaliohjaajan

ja vastaanottoperheen välillä. Näin muodostin aineistosta viisi eri teemaa; lapsen hoito ja kasvatusta, sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen, yhteistyö lapsen läheisten kanssa, yhteistyö sosiaaliohjaajan ja perhehoidon sosiaalityöntekijän kanssa sekä dialogisuus vastaanottoperheen ja sosiaaliohjaajan yhteistyössä.

8 Tutkimustulokset

8.1 Lapsen hoito ja kasvatusta

Vastaanottoperheiltä kysyttiin millaista tukea he saavat lapsen hoitoon ja kasvatukseen sosiaaliohjaajilta sekä mihin ja millaista lisätukea he mahdollisesti tarvitsevat. Vastaanottoperheet kertoivat saavansa tukea kasvatustarpeisiin, kuten lapsen haastavaan käyttäytymiseen sekä lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen ja kasvatustarpeisiin liittyvien erimielisyyksien selvittämiseen lapsen perheen kanssa. Vastaanottoperheet saavat tukea lapsen hoitoa koskeviin asioihin, kuten uni- ja syömisongelmiin. Yksi vastaanottoperhe tarvitsee enemmän tukea lapsen hoitoon ja kasvatukseen. He toivovat ulkopuolista lastenhoitoapua kuormittavien sijoitusten aikana, jotta saavat itse levähtyä. Yksi vastaanottoperheistä toivoo enemmän tietoa miten vanhemman mielenterveysongelmat vaikuttavat lapseen.

8.2 Sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen

Vastaanottoperheiltä kysyttiin miten sosiaaliohjaajat ovat tukeneet lapsen sopeutumisessa vastaanottoperheeseen sekä sijoituksen ja sen päättymisen käsittelemisessä lapsen kanssa sekä itse vastaanottoperheenä. Vastaanottoperheet kertoivat, että keskustelut tilanteista ja tunteista, kotikäynnit sekä tieto, että sosiaaliohjaajat ovat tavoitettavissa tukevat heitä.

Sosiaaliohjaaja on kannustanut soittamaan aina jos siltä tuntuu (vastaanottoperhe 1).

Lapsen sopeutumisen tukemisessa yksi vastaanottoperhe pitää tärkeänä sitä, että sosiaaliohjaajat tuntevat vastaanottoperheen ja osaavat arvioida millainen lapsi sopeutuisi heidän perheeseensä. Yksi vastaanottoperhe toivoo, että lapsille annettaisiin tar-

peeksi aikaa sopeutua rauhassa vastaanottoperheeseen, eikä tänä aikana järjestettäisi lapsen ja läheisten tapaamisia.

Sosiaaliohjaajat ovat antavat tietoa lapsen ja perheen taustoista, näin vastaanottoperhe voi käsitellä sijoitusta ja siihen johtaneita syitä lapsen kanssa. Sosiaaliohjaajat käsittelevät sijoitusta lapsen sekä hänen läheistensä kanssa. Joissain tapauksissa tilanteen epävarmuus sekä tarvittavan tiedon puute ovat vaikeuttaneet sijoituksen sekä sen päättymisen käsittelyä. Osa vastaanottoperheistä kertoi, ettei heihin tai lapseen ole oltu sijoituksen aikana tarpeeksi yhteydessä, jotta sijoitusta ja sen päättymistä olisi voitu käsitellä tarpeeksi.

Sijoituksen päättyessä, sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä keskustelemalla, kuuntelemalla ja käsittelemällä sijoituksen päättymiseen ja lapsesta luopumiseen liittyviä tunteita. Yksi vastaanottoperheistä kertoi saavansa osalta sosiaaliohjaajista hyvin tukea, mutta toivo toisilta sosiaaliohjaajilta enemmän keskustelutukea sijoituksen päätyttyä.

Mielestäni on tärkeää, että ohjaaja on heti samana päivänä lapsen lähdettyä yhteydessä perheeseen sillä usein moni asia jää vaivaamaan mieltä (vastaanottoperhe 6).

Vastaanottoperheiltä nousi esille ehdotus sosiaaliohjaajan kanssa pidettävästä yhteisestä purkutilaisuudesta, jossa pohditaan ja keskustellaan miten sijoitus on eri osapuolten näkökulmasta sujunut, mitä vastaanottoperhe sekä sosiaaliohjaaja ovat oppineet sijoituksesta, mikä harmittaa ja miten voisi edelleen kehittyä työssään.

8.3 Yhteistyö lapsen läheisten kanssa

Sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä kohtaamaan lapsen läheiset olemalla läsnä ensimmäisellä tapaamisella sekä antamalla tietoa läheisistä ja heidän taustoistaan.

Sosiaaliohjaaja on tullut läheisten kanssa kotikäynnille. Siinä on juteltu ja tutustuttu samalla (vastaanottoperhe 2).

Tapaamisen purku sosiaaliohjaajan kanssa auttaa vastaanottoperheitä. Yksi vastaanottoperhe kertoi, ettei ole saanut erityisesti tukea läheisten kohtaamiseen. Tietyissä tilan-

teissa perhe olisi kaivannut sosiaaliohjaajien läsnäoloa. Yksi vastaanottoperhe kertoi, että lapsen läheiset ovat pitäneet liian tiuhasti yhteyttä vastaanottoperheeseen, mikä on häirinnyt heidän arkeaan. He toivovat sosiaaliohjaajien antavan lapsen läheisille enemmän ohjeita ja asettavan rajoja koskien yhteydenpitoa.

Sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä kohtaamaan haastavasti käyttäytyvät läheiset olemalla läsnä tapaamisissa sekä keskustelemalla niistä jälkikäteen. Läheisten kanssa käydyistä puhelinkeskusteluista myös keskustellaan jälkikäteen. Vastaanottoperheet saavat sosiaaliohjaajilta neuvoja ja toimintaohjeita haastavien läheisten kohtaamiseen. Vastauksien perusteella sosiaaliohjaajat asettavat läheisille rajoja ja selvittävät erimielisyyksiä vastaanottoperheen ja läheisten välillä.

Ohjaajat laittavat vanhemmille rajoja, jolloin perheen ei tarvitse käyttää siihen energiaa ja turhaa ajautua läheisten kanssa riitatilanteeseen (vastaanottoperhe 6).

Usein hankalissa tilanteissa ja haastavien läheisten kohdalla sosiaaliohjaajat varmistavat, että vastaanottoperhe ei jää yksin läheisten kanssa. Kaksi vastaanottoperhettä kertoi jääneensä ilman sosiaaliohjaajien läsnäoloa tilanteessa, jossa olisivat kaivanneet tukea.

8.4 Yhteistyö sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden kanssa

Aineiston perusteella yhteistyö vastaanottoperheiden ja sosiaaliohjaajien välillä sujuu pääosin hyvin. Yhteistyösuhdetta kuvaillaan positiiviseksi, avoimeksi, rehelliseksi sekä tasa-arvoiseksi suhteeksi, joka antaa voimaa työhön. Vastaanottoperheet kokevat, että sosiaaliohjaajat ovat kohdanneet heidät empaattisesti ja arvostaen. He myös kokevat tulleen kuulluksi ja että, sosiaaliohjaajat arvostavat heidän ammattitaitoaan ja näkemyksiään.

Asioista voimme olla eri mieltä, mutta pääsemme aina ratkaisuun (vastaanottoperhe 1).

Sosiaaliohjaajat pitävät hyvää huolta sijaisperheistä (vastaanottoperhe 4).

Suhde on nimenomaan YHTEISTYÖSUHDE, eli on sellainen olo että ei tarvitse pärjätä yksin, saa tukea jos tarvitsee (vastaanottoperhe 3).

Vastaanottoperheet eivät aina ole ajan tasalla lapsen tilanteesta ja perusteista miksi jotakin tapahtuu. Sosiaaliohjaajilta toivotaan sujuvampaa tiedonkulkua, jotta he voivat käsitellä lapsen kanssa tilannetta ja mahdollisia jatkosuunnitelmia. Tieto ei aina kulje sosiaaliohjaajan sekä sosiaalityöntekijän välillä, on syntynyt väärinymmärryksiä, asioita on jäänyt hoitamatta tai yhtä asiaa on hoitanut useampi henkilö. Lisäksi toivotaan, että vastaanottoperheiden lomien pitäminen toimisi helpommin ja sujuvammin.

Vastaanottoperheiltä kysyttiin heidän kokemuksia yhteistyöstä perhehoidon sosiaalityöntekijöiden kanssa. Suurin osa vastaanottoperheistä kokee yhteistyön perhehoidon sosiaalityöntekijän kanssa positiiviseksi. Perhehoidon sosiaalityöntekijät auttavat raha- ja loma-asioissa sekä tarjoavat lisätukea, kuten mentorointia vastaanottoperheelle. Osa vastaanottoperheistä kertoi, että perhehoidon sosiaalityöntekijät ovat yhteydessä heihin, keskustelevat ja kertovat sijoitusprosessin etenemisestä. Heidät saa myös tarvittaessa puhelimitse kiinni. Kuitenkin, osa vastaanottoperheistä kertoi, että perhehoidon sosiaalityöntekijät ovat melko vähän yhteydessä heihin, puhelimitse tavoittaminen on haastavaa. Välillä tieto lapsen tilanteesta ja sijoitusprosessin vaiheista ei kulje perhehoidon sosiaalityöntekijältä sosiaaliohjaajalle tai vastaanottoperheelle. Vastaanottoperheet toivovat muutosta näihin asioihin sekä selkeitä pelisääntöjä ja toimintatapoja vastaanottoperheiden palkanmaksun ja loma-asoiden hoidossa.

Vastaanottoperheiltä kysyttiin miten perhehoidon ja avohuollon sosiaalityöntekijöiden antama tuki eroaa sosiaaliohjaajan antamasta tuesta. Sosiaaliohjaajat tukevat vastaanottoperheitä arjen asioissa sekä antavat konkreettisia neuvoja. Sosiaalityöntekijöiden kuvaillaan olevan enemmän taustalla hoitamassa ja neuvomassa lapsen sijoitusta sekä vastaanottoperheen taloutta koskevissa asioissa. Vastauksissa nousi esille, että sosiaaliohjaajat ovat useimmin yhteydessä perheeseen, kuin sosiaalityöntekijät, sekä tuntevat perheen tilanteen ja arjen hyvin.

Enemmän kontaktia ohjaajiin, siksi helppo kysyä heiltä (vastaanottoperhe 7).

Sosiaaliohjaajan tuki on korvaamaton (vastaanottoperhe 5).

8.5 Dialogisuus sosiaaliohjaajan ja vastaanottoperheen yhteistyössä

Kyselyssä oli kolme monivalintakysymystä. Vastaanottoperhe vastasi väittämiin joko ”emme ole samaa mieltä”, ”olemme osittain samaa mieltä”, ”olemme samaa mieltä” tai ”emme osaa sanoa”.

Lähes kaikki vastaanottoperheet kokevat, että sosiaaliohjaajaa on helppo lähestyä ja hänelle voi kertoa onnistumisista ja haasteista sekä pyytää apua. Kuusi vastaanottoperhettä eli 85,71% vastaajista vastasi väittämään ” sosiaaliohjaajia on helppo lähestyä. Heille on helppo kertoa onnistumisista ja haasteista sekä pyytää apua” olevansa samaa mieltä. Yksi vastaanottoperhe eli 14,29% vastaajista vastasi olevansa osittain samaa mieltä.

Lähes kaikki vastaanottoperheet kokevat pystyvänsä puhumaan asioista luottamuksellisesti sosiaaliohjaajan kanssa. Kuusi vastaanottoperhettä eli 85,71% vastaajista vastasi väittämään ”koemme, että voimme kertoa asioista luottamuksellisesti sosiaaliohjaajalle” olevansa samaa mieltä. Yksi vastaanottoperhe eli 14,29% vastaajista vastasi olevansa osittain samaa mieltä.

Lähes kaikki vastaanottoperheet kokevat, että heidän työtään sekä mielipiteitään ja näkemyksiään arvostetaan. Yhtä vastauksista ei voitu analysoida, joten vastaajia on tämän kysymyksen kohdalla kuusi. Neljä eli 66,67 % vastaajista vastasi väittämään ”koemme, että kokemuksiamme vastaanottoperheenä arvostetaan sekä mielipiteitämme ja näkemyksiämme kuunnellaan” olevansa samaa mieltä. Yksi vastaanottoperhe eli 11,11% vastaajista valitsi ”emme osaa sanoa”- vastauksen ja yksi eli 11,11% vastasi olevansa osittain samaa mieltä. Viimeiseksi mainittu vastaajapari tarkensi vastaustaan kirjoittamalla, että vastaus ei johdu sosiaaliohjaajista vaan sosiaalityöntekijöiden tiimissä tekemistä päätöksistä.

Aineistosta nousi esille monia dialogisuuden piirteitä. Vastaanottoperheet kertoivat, että ratkaisuja tehdään yhdessä sosiaaliohjaajien kanssa keskustelemalla ja pohtimalla. Keskustelemalla pyritään yhteiseen ymmärrykseen. Vuorovaikutus sosiaaliohjaajien kanssa on avointa, rehellistä ja vastavuoroista. Vastaanottoperheet kokevat voivansa kertoa sosiaaliohjaajille rehellisesti omista tunteistaan ja ajatuksistaan, joista keskustellaan yhdessä. Vastaanottoperheet kokevat tulleen kuulluiksi. Yhteistyö on vastaanottoperheistä arvostavaa, heidän näkemyksiään ja ammattitaitoaan vastaanottoperheenä arvostetaan ja kunnioitetaan.

Meille on annettu mahdollisuus ”purkaa” ajatukset työntekijöiden kanssa..
(vastaanottoperhe 4).

Hänen (sosiaaliohjaajan) kanssaan on voinut puhua kaikista, myös vaikeista asioista” (vastaanottoperhe 2).

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Vantaan vastaanottoperheet. Kaikki vastaajista olivat aikuisia. Vastaaminen oli täysin vapaaehtoista ja luottamuksellista. Tekemässäni kyselyssä ei kysytty vastaajien tunnistetietoja, kuten nimeä tai asuinpaikkaa. Aineistossa ei esiintynyt vastaanottoperheen, sijoitettujen lasten tai heidän läheistensä tunnistetietoja. Vastaanottoperheet suostuivat siihen, että opinnäytetyössä saa kertoa sen käsittelevän Vantaan vastaanottoperheyksikön vastaanottoperheiden kokemuksia. Hain opinnäytetyötäni vasten Vantaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmältä tutkimusluvan. Sain luvan kerätä aineiston kyselylomakkeiden avulla vastaanottoperheiltä sekä haastatteleamalla Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajia. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmän mukaan tutkimussuunnitelmani sekä sen liiteasiakirjat noudattavat hyvää tutkimustapaa. Tutkimustuloksia ei saa käyttää tutkittavien tai heidän läheistensä halventamiseen tai loukkaamiseen. Salassapitovelvollisuutta, tietosuojasääädöksiä ja eettisiä periaatteita on noudatettava. Vastaaminen tulee olla vapaaehtoista. (Tutkimuslupa 2013.) Näin voin todeta, että opinnäytetyö on tehty hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen, eikä yleistettävien päätelmien tekeminen (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 1997: 157, 177). Opinnäytetyössäni kuvaan kyselyyn vastanneiden vastaanottoperheiden kokemuksia saamastaan tuesta, eikä tutkimustuloksia ole tarkoitettu yleistettäväksi sen laajemmin. Käytin tulosten analysoinnissa sitaatteja. Sitaatit antavat myös lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkijan aineistosta tekemiä johtopäätöksiä (Eskola - Suoranta 1998: 180). Huomioin, ettei sitaattien avulla pysty tunnistamaan henkilöitä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan arvot voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin, koska sillä arvot muovaavat sitä miten ymmärrämme tutkittavan ilmiön. Objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa ja tulokset rajoittuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 1997: 176-177.) Opinnäytetyötä tehdessäni tiedostin, että omat arvoni, työkokemukseni ja ennakkotietoni voivat vaikuttaa tutkimuskysymyksen muodostamiseen sekä vastausten analysointiin. Pyrin analysoimaan saamiani tietoja mahdollisimman objektiivisesti ja luotettavasti. En ole itse työskennellyt vastaanottoperheyksikössä, joten uskon pystyneeni suhtautumaan saamaani tutkimustietoon puolueettomasti.

10 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää Vantaan kaupungin vastaanottoperheiden kokemuksia sosiaaliohjaajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja yhteistyösuhteesta. Tarkemmin, tarkoituksena on tutkia millaista tukea vastaanottoperheet saavat sekä mihin ja millaista lisätukea he mahdollisesti tarvitsevat. Lisäksi tutkin onko sosiaaliohjaajien ja vastaanottoperheen välinen yhteistyösuhde dialoginen. Seuraavaksi tulkitseen ja teen johtopäätöksiä vastaanottoperheille tekemäni kyselyn tuloksista.

Kyselyn vastauksista muodostui viisi eri teemaa; lapsen hoito ja kasvatusta, sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen, yhteistyö lapsen läheisten kanssa, yhteistyö sosiaaliohjaajan ja perhehoidon sosiaalityöntekijän kanssa sekä dialogisuus vastaanottoperheen ja sosiaaliohjaajan yhteistyössä.

Vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajien tehtävänä on tukea vastaanottoperheitä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011). Vastaanottoperheet saavat tukea keskustelemalla ja pohtimalla asioita ja haasteita yhdessä sosiaaliohjaajien kanssa. Sosiaaliohjaajat antavat heille neuvoja koskien lapsen hoitoa ja kasvatusta. Sosiaaliohjaajat selvittävät lapsen läheisen kanssa erimielisyyksiä koskien lapsen hoitoa ja kasvatusta. Yleisimmäksi haasteeksi koettiin lapsen haastava käyttäytyminen sekä uni- ja syömisingelmat. Dialogisen yhteistyösuhteensa kautta vastaanottoperhe voi ottaa puheeksi hankalia asioita tai haasteita sosiaaliohjaajan kanssa, ja näin saada ammatillista tukea ja neuvoja. Dialogiseen suhteeseen kuuluu muun muassa avoimuus ja luottamus, jotka mahdollistavat asioiden puheeksioton (Mönkkönen 2007: 89). Vastaanottoperheet voivat kysyä neuvoja ja vinkkejä, sekä käsitellä haasteita yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa. Sosiaaliohjaajilla on koulutuksen ja työkokemuksen tuomaa ammattitaitoa. He tietävät millaista hoitoa lastensuojelulapselle yleisesti tarvitsevat tullessaan kriisitilanteesta vastaanottoperheeseen, sekä miten lapsen reagointiin ja haastavaan käytökseen voi vastata. Hoitavan aikuisen on tärkeä saada lapsen luottamus puolelleen, jotta lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja alkaa luottaa aikuisiin sekä aikuisten kykyynsä hoitaa lasta (Pojjula 2007: 189). Vaurioituneiden lasten kohdalla on tärkeää käyttää selkeitä ilmaisuja sanojen tukena. Esimerkiksi kosketus, hoiva, monipuolinen äänenkäyttö, ilmeet ja eleet ovat tärkeitä sekä antavat lapselle viestin, että häntä hoidetaan ja hänestä välitetään (Tuovila 2008: 59.) Rutiineista, säännöistä ja seurauksista kiinnipitäminen tuo johdonmukaisuutta, struktuuria ja turvaa lapselle (Pojjula 2007: 192). Usein pelkkä hyvä vanhemmuus ei auta korjaamaan lapsen vaurioita,

vaan perhehoitaja tarvitsee ammatillista tukea (Tuovila 2008: 52), jota Vantaan vastaanottoperheyksikkö tarjoaa vastaanottoperheille. Vastaanottoperheet toivovat enemmän ulkopuolista lastenhoitoapua, jotta saavat itse levättyä rankkojen sijoitusten aikana. Lisäksi toivotaan enemmän tietoa tai koulutusta vanhemman mielenterveysongelmien vaikutuksesta lapseen.

Vastaanottoperheyksikön tehtävänä on tukea lasta ja vastaanottoperhettä sijoitusprosessin eri vaiheiden käsittelyssä (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011). Vastaanottoperheet saavat tukea sijoituksen käsittelemiseen lapsen kanssa keskustelujen ja kotikäyntien muodossa. Vastaanottoperheistä on tärkeää, että sosiaaliohjaajat tuntevat heidät, ja näin osaavat arvioida millainen lapsi sopeutuisi hyvin perheeseen. Dialogisen yhteistyösuhteen kautta sosiaaliohjaajat ovat tutustuneet vastaanottoperheisiin, ja näin heillä on mahdollisuus pohtia millainen lapsi olisi sopiva kuhunkin vastaanottoperheeseen. Lisäksi toivotaan, että lapsille annettaisiin tarpeeksi aikaa sopeutua rauhassa vastaanottoperheeseen, eikä tänä aikana järjestettäisi lapsen ja läheisten tapaamisia. Tieto lapsen ja perheen taustoista sekä sijoitusprosessin vaiheista auttaa perheitä käsittelemään sijoitusta ja tilannetta lapsen kanssa. Joissain tapauksissa tilanteen epävarmuus sekä tarvittavan tiedon puute vaikeuttavat sijoituksen sekä sen päättymisen käsittelyä. Sosiaaliohjaajat käsittelevät sijoitusta lapsen sekä hänen läheistensä kanssa. Vanhemmista eroon joutuminen on traumaattinen kokemus niin lapselle kuin vanhemmalle. Lapsen, hänen vanhempiansa sekä perhehoitajien tulisi saada paljon tukea heti sijoituksen alusta alkaen. (Tuovila 2008: 50, 55.) Lasta tulisi auttaa käymään läpi tapahtuma sekä siihen liittyvät tunteet ja reaktiot. Puheeksi ottaminen on aina aikuisen vastuulla, eikä hän saisi jäädä odottelemaan että lapsi tuo aiheen esille. (Poijula 2007: 171-172.) Sosiaaliohjaaja voi antaa vastaanottoperheelle erilaisia vinkkejä miten sijoituksen syitä ja sijoitusprosessia voidaan käsitellä lapsen kanssa. Vastaanottoperheen on tärkeä havainnoida lasta, hänen reaktioitaan ja tunneilmaisuaan sijoituksen aikana. Lapsen kanssa on hyvä keskustella avoimesti sijoituksenikin aikana ja kertoa, että lapsi asuu perheessä vain väliaikaisesti, kunnes aikuiset saavat hänen perheensä asiat järjestykseen. (Vaattovaara – Maula 2010: 23-24.) Vastaanottoperheen on hyvä kertoa lapselle ikä ja kehitystasoisesti, miksi lapsi on heillä. Lapselle on tärkeä kertoa suunnitelmista ja päätöksistä, jotka vaikuttavat lapsen elämään. Esimerkiksi lapselle on tärkeä kertoa, jos hänelle etsitään pitkäaikaista sijaisperhettä, hän on palaamassa kotiin tai menossa vanhempien kanssa perhekuntoutukseen.

Sijoituksen päätyminen ja lapsesta luopuminen voi herättää erilaisia tunteita vastaanottoperheessä. Lapsi on saattanut asua vastaanottoperheessä pitkäänkin. Lapsesta luopuminen voi olla rankkaa vastaanottoperheelle ja heille voi jäädä myös huoli miten lapsi pärjää muutettuaan pois vastaanottoperheestä. Vastaanottoperheiden kanssa käsitellään sijoitusta, tilannetta ja lapsesta luopumiseen liittyviä tunteita keskustelemalla. Vastaanottoperheiden mukaan pelkkä tieto, että sosiaaliohjaajat ovat tavoitettavissa, auttaa heitä. Osa vastaanottoperheistä kertoi, että heidän kanssaan ei ole käsitelty sijoituksen päättymistä. Dialogisen suhteen kautta vastaanottoperhe voi käsitellä sosiaaliohjaajan kanssa lapsesta luopumista. Dialogisessa suhteessa toisen osapuolen aktiivinen kuuntelu on tärkeää (Mönkkönen 2007: 87).

Sosiaaliohjaajan tukevat vastaanottoperheitä yhteistyöhön lapsen läheisten kanssa (Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011). Hunnakon ja Oksan opinnäytetyöstä selvisi, että vastaanottoperheet kokevat yhteistyön lapsen läheisten kanssa haastavaksi (Hunnakko – Oksa 2010: 52). Vantaan vastaanottoperheyksikössä vastaanottoperheet saavat tukea sosiaaliohjaajilta lapsen läheisten kohtaamiseen ja yhteistyöhön lähinnä keskustelujen ja läsnäolon kautta. Sosiaaliohjaajat antavat tietoa lapsen läheisistä ja heidän taustoistaan, ovat läsnä ensimmäisillä tapaamisilla sekä keskustelevat tapaamisista jälkikäteen. Sosiaaliohjaajat ovat usein mukana tapaamisilla, mikäli lapsen läheisten on aikaisemmin huomattu käyttäytyvän haastavasti. Tilanteet puretaan jälkikäteen keskustelemalla. Kaksi vastaanottoperhettä kertoi jääneensä ilman tukea tilanteeseen lapsen läheisen kanssa, johon he olisivat kaivaneet tukea. Vastaanottoperheet saavat sosiaaliohjaajilta neuvoja ja toimintaohjeita haastavien läheisten kohtaamiseen. Osa vastaanottoperheistä kertoi, että lapsen läheisille on asetettu rajoja. Kun taas osa vastaanottoperheistä toivoo sosiaaliohjaajien antavan vastaanottoperheille ohjeita ja aset-tavan enemmän rajoja koskien yhteydenpitoa.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia sosiaaliohjaajien, vastaanottoperheiden ja sosiaalityöntekijöiden välistä yhteistyötä ja yhteistyösuhdetta. Perhehoito on tiimityötä, jossa tiimiin kuuluvat perhehoitajat, lapsen läheiset, sijoittava taho sekä muut moniammatilliset toimijat (Ketola 2008: 39). Vahvan ammatillisen tuen on todettu edistävän sijoitusten onnistumista, lapsen hyvinvointia sekä perhehoitajien jaksamista (Mantila – Mikkonen – Väinölä 2008: 28). Sosiaaliohjaajien mukaan ammatillinen tuki vastaanottoperheille sekä toimiva yhteistyösuhde on tärkeää (Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat). Yhteistyösuhhteessa toimitaan yhdessä mahdollisimman tehokkaan toiminnan aikaansaamiseksi (Mönkkönen 2002: 61). Osapuolet sitoutuvat samoihin päämää-

riin, jakavat yhteiset tavoitteet ja etenevät niitä kohden (Mönkkönen 2002: 43). Dialogisen suhteen kautta keskustellaan ja etsitään yhteisymmärrystä sekä ratkaisua tilanteeseen. Dialogisuuden periaatteet, kuten avoimuus, rehellisyys, luottamus ja vastavuoroisuus (Mönkkönen 2007: 87,89, 92), ovat tärkeitä elementtejä yhteistyösuhteessa ja edistävät yhteisten tavoitteiden saavuttamista. On erityisen tärkeää, että vastaanotto-perhe, sosiaaliohjaajat sekä sosiaalityöntekijät toimivat yhdessä lapsen parhaaksi. Vastaanotto-perheiden mukaan sosiaaliohjaajat tukevat vastaanotto-perheitä arjen asioissa sekä antavat konkreettisia neuvoja. Kun taas perhehoidon ja avohuollon sosiaalityöntekijät ovat enemmän taustalla ja hoitavat sekä neuvovat lapsen sijoitusta sekä taloutta koskevissa asioissa. Sosiaaliohjaajat ovat sosiaalityöntekijöitä useimmin yhteydessä perheeseen sekä tuntevat perheen tilanteen ja arjen hyvin. Kehitettäviksi kohteiksi nousi esille vastaanotto-perheiden pitäminen ajan tasalla lapsen tilanteesta sekä perusteista miksi jotakin tapahtuu. Näin vastaanotto-perheiden on mahdollista käsitellä lapsen kanssa tilannetta ja tulevia muutoksia, kuten lapsen muuttoa pois vastaanotto-perheestä, tarpeeksi ajoissa. Lapselle on tärkeä antaa aikaa käsitellä muutosta (Vaattovaara – Maula 2010: 23). Sosiaaliohjaajien mukaan, päätöksiä tehdään välillä yllättäen ja lyhyellä varoitusajalla, jolloin ei ole mahdollista informoida vastaanotto-perhettä aikaisemmin (Vantaan vastaanotto-perheyksikön sosiaaliohjaajat 2013). Vastaanotto-perheiden mukaan tieto ei aina kulje sosiaaliohjaajan sekä sosiaalityöntekijöiden välillä, on syntynyt väärinymmärryksiä, asioita on jäänyt hoitamatta tai yhtä asiaa on hoitanut useampi henkilö. Lisäksi toivotaan, että vastaanotto-perheiden lomien pitäminen toimisi helpommin ja sujuvammin.

Perhehoidon sosiaalityöntekijä tukee vastaanotto-perheitä yhteistyössä sosiaaliohjaajan kanssa. Suurin osa vastaanotto-perheistä kokee yhteistyön perhehoidon sosiaalityöntekijän kanssa positiiviseksi. Perhehoidon sosiaalityöntekijät ovat vastaanotto-perheisiin yhteydessä vaihtelevasti. Osasta vastauksista ilmeni, että perhehoidon sosiaalityöntekijät ovat hyvin yhteydessä ja tavoitettavissa, kun taas toisilla vastaanotto-perheillä oli haasteita tavoittaa perhehoidon sosiaalityöntekijä. Välillä tärkeä tieto lapsen sijoitusta koskevista asioista ei ole saavuttanut sosiaaliohjaajia tai vastaanotto-perhettä. Vastaanotto-perheet toivovat muutosta näihin asioihin sekä selkeitä pelisääntöjä ja toimintatapoja vastaanotto-perheiden palkanmaksun ja loma-asioiden hoidossa. Erityisen tärkeää on kehittää yhteistyötä aikaisempaa sujuvammaksi. Päätöksiä ja asioita tulisi pohtia yhdessä moniammatillisen tiimin voimin, koska jokaisella osapuolella on erilaista ammatillista asiantuntijuutta ja kokemustietoa. Yhdistämällä kaikkien osapuolten tiedot, kokemukset ja näkemykset, tiimillä on paremmat valmiudet hoitaa lasta sekä tehdä

päätöksiä juuri hänen yksilöllisten tarpeidensa perusteella. Tiedonkulku eri osapuolten välillä on tärkeää, jotta kaikki tietävät jo tehdyt päätökset ja suunnitelmat. Näin kaikki osapuolet voivat tehdä parhaansa lapsen hyväksi.

Opinnäytetyössäni tutkin vastaanottoperheiden ja yksikön sosiaaliohjaajien välistä yhteistyösuhdetta. Tärkeää on huomata, että vastaanottoperhe ei ole sosiaaliohjaajan asiakas, vaan yhteistyökumppani. Vastaanottoperheet kuvailivat yhteistyösuhdetta sosiaaliohjaajien kanssa positiiviseksi, avoimeksi, rehelliseksi sekä tasa-arvoiseksi suhteeksi, joka antaa voimaa työhön. Nämä yhteistyösuhteen piirteet ovat olennaisessa osassa dialogisen suhteen syntyemiselle (Mönkkönen 2007: 89,92). Yhteistyösuhteen pohjana on aito kohtaaminen ja tutustuminen, jotka mahdollistavat luottamuksen syntymisen (Janhunen 2008: 141). Vastaanottoperheet kokevat voivansa kertoa sosiaaliohjaajille asioita luottamuksellisesti. Luottamus on myös yksi dialogisuuden tärkeä piirre, jota ilma ei synny dialogista suhdetta (Mönkkönen 2007: 92). Vastaanottoperheet voivat keskustella sosiaaliohjaajien kanssa rehellisesti ja avoimesti omista tunteistaan ja ajatuksistaan. Vastavuoroiseen dialogiseen suhteeseen kuuluu avoimuus (Mönkkönen 2007: 89). Vastaanottoperheiden työ on intensiivistä ja voi olla henkisesti rankkaa, koska lasten taustat ovat usein rankkoja. Vastaanottoperheiden on tärkeä päästä puhumaan tunteistaan ja ajatuksistaan ammattilaisen kanssa. Avoin dialoginen suhde mahdollistaa vastaanottoperheille omista ajatuksista ja tunteista puhumisen alan ammattilaisen eli sosiaaliohjaajan kanssa.

Vastaanottoperheiden mukaan heidän ammattitaitoaan ja näkemyksiään arvostetaan. Dialogisessa suhteessa isossa roolissa on molemminpuolinen arvostus (Isaacs 2001: 122). Vastaanottoperheet kohdataan empaattisesti ja arvostaen. Vastaanottoperheet kokevat tulleen kuulluiksi. Asioista keskustellaan yhdessä ja ratkaisut muodostetaan yhteisen pohdinnan tuloksena. Dialogiseen suhteeseen kuuluvat vastavuoroisen keskustelut, toisen kuuleminen ja ratkaisujen pohtiminen sekä uuden tiedon etsiminen yhdessä (Mönkkönen 2007: 87, 98). Sosiaaliohjaajalla on koulutuksen ja kokemuksen tuomaa ammattitaitoa, kun taas vastaanottoperheellä on kokemukseen perustuvaa asiantuntijuutta sekä he tuntevat sijoitetun lapsen ja hänen arkensa. Vastaanottoperheen ja sosiaaliohjaajan on tärkeä vaihtaa tietoja, havaintoja, kokemuksia sekä näkemyksiä yhteisen ymmärryksen rakentumiseksi. Näin he voivat löytää yhdessä parhaan ratkaisun tilanteeseen.

Vastaanottoperheiden mukaan sosiaaliohjaajaa on helppo lähestyä ja hänelle voi kertoa onnistumisista ja haasteista luottamuksellisesti sekä pyytää apua. Vastaanottoperheteroiminnassa on todella tärkeää, että vastaanottoperhe kokee voivansa kääntyä kaikissa asioissa sosiaaliohjaajan puoleen. Yksikään kysymys tai havainto ei ole tyhmä. Parhaimmillaan molemmat kokevat, että toiseen on helppo ottaa yhteyttä sekä asioita ja huolia on helppo käsitellä. Dialogisessa yhteistyösuhteessa mahdollisuus asioiden puheeksi ottoon on tärkeää (Mönkkönen 2007: 92). Säännöllinen yhteydenpito ja avoin tiedonkulku mahdollistavat avun pyytämisen ja antamisen. Hyvä yhteistyösuhte helpottaa avun pyytämistä ongelmatilanteissa ja auttaa perhehoitajia jaksamaan (Ketola 2008: 102). Molempien osapuolten tulisi oppia tunnistamaan tuen tarpeet ja luomaan turvallinen ilmapiiri niiden käsittelyn. (Janhunen 2008:140-141.) Dialogisuus on toisen osapuolen kuuntelua ja yhteistä keskustelua, joka kautta molemmat voivat oppia ja laajentaa tai muuttaa näkemyksiään ja asenteitaan (Mönkkönen 2007: 87-88). Keskustelun ja yhteisen pohdinnan avulla voidaan etsiä ratkaisuja, ja näin helpottaa vastaanottoperheen arkea sekä tukea lapsen hyvinvointia. Myös sosiaaliohjaajan on tärkeä pysyä ottamaan asioita puheeksi vastaanottoperheen kanssa.

Keräämäni aineiston pohjalta voin todeta, että sosiaaliohjaajien sekä vastaanottoperheiden yhteistyösuhte on dialoginen. Vastaanottoperheet nimesivät monia dialogisen suhteen piirteitä, kuten avoimuus, rehellisyys, luottamus, vastavuoroisuus. Vastaanottoperheet kokevat, että heitä arvostetaan ja heidän ajatuksiaan ja mielipiteitä kuunnellaan. Vastaanottoperheiden on helppo lähestyä ja ottaa asioita puheeksi sosiaaliohjaajien kanssa. Dialogisuuden periaatteiden mukaisesti asioita ja haasteita on pohdittu yhdessä, jonka kautta on muodostettu yhteinen käsitys ja ratkaisu.

11 Pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia vastaanottoperheiden kokemuksia siitä millaista tukea he saavat Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajilta sekä mihin millaista lisätukea he mahdollisesti kaipaavat. Opinnäytetyössäni selvitin myös vastaanottoperheiden kokemuksia heidän ja sosiaaliohjaajan yhteistyöstä ja yhteistyösuhteesta. Tarkastelin yhteistyösuhdetta dialogisuuden kautta. Tutkimustulokset osoittivat, että vastaanottoperheet saavat paljon tukea työhönsä sosiaaliohjaajilta. Sosiaaliohjaajat tukevat heitä keskustelemalla, kuuntelemalla, antamalla neuvoja, olemalla läsnä tapaamisissa, antamalla tietoa lapsen läheisistä ja heidän taustoistaan sekä selvittämällä

erimielisyyksiä lapsen läheisten kanssa. Vastaanottoperheet toivovat lastenhoitoapua rankkoihin hetkiin, lisäkoulutusta, enemmän tietoa lapsen taustoista, läheisistä ja läheisten taustoista ja sujuvampaa tiedonkulkua vastaanottoperheen sekä moniammatillisen tiimin välillä. Opinnäytetyöni tulosten pohjalta voi todeta, että yhteistyö sosiaaliohjaajien ja vastaanottoperheen välillä on sujuvaa sekä yhteistyösuhde on dialoginen. Yhteistyösuhde sosiaaliohjaajan kanssa koetaan avoimeksi, luottamukselliseksi, rehelliseksi ja tasa-arvoiseksi yhteistyösuhteeksi, joka antaa voimaa työhön. Vastaanottoperheet kokevat tulleen kuulluiksi ja että heidän kokemuksiaan ja ammattitaitoa vastaanottoperheenä arvostetaan. Asioista, haasteista ja tunteista keskustellaan yhdessä sekä ratkaisut muodostetaan yhteisen pohdinnan tuloksena.

Aineistosta nousi esille kehityskohteita sekä konkreettisia kehitysehdotuksia. Vastaanottoperheet toivovat lastenhoitoapua avuksi kuormittaviin sijoituksiin. Vastaanottoperheiden työ on intensiivistä ja ajoittain rankkaa, vastaanottoperheet hyötyisivät varmasti hengähdystauosta. Lastenhoitoavun järjestäminen antaa vastaanottoperheille omaa aikaa harrastuksille, aikaa oman perheen kesken, aikaa levätä sekä hoitaa parisuhdetta. Hunnakon ja Oksan opinnäytetyössä vastaanottoperheet totesivat tärkeäksi omasta jaksamisesta sekä parisuhteestaan huolehtimisen. Vastaanottoperheen jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta lastenhoitoavun järjestäminen on tärkeää. Vastaanottoperheet toivoivat enemmän tietoa lapsen taustoista, läheisistä sekä läheisten taustoista. Näiden tietojen avulla vastaanottoperheellä on paremmat valmiudet hoitaa lasta ja hänen ongelmiaan sekä kohdata lapsen läheiset. Hyvänä käytäntönä olisi, että vastaanottoperheet saavat kaikki oleelliset tiedot lapsesta, lapsen taustoista ja läheisistä.

Konkreettisenä ehdotuksena aineistosta nousi esille yhteinen purkutilaisuus. Yhteinen purkutilaisuus sosiaaliohjaajan sekä vastaanottoperheen kanssa jokaisen sijoituksen päätteeksi auttaa molempia osapuolia kehittämään työtään. Lisäksi se auttaa vastaanottoperhettä käsittelemään sijoitusta ja siihen liittyviä tunteita. Purkutilaisuudessa voi käsitellä sijoituksen onnistumista, vastaanottoperheen saamaa tukea sekä mahdollista tarvetta lisätuelle. Dialogiseen suhteeseen kuuluu avoin ja rehellinen vuorovaikutus, jonka avulla molemmat osapuolet voivat pohtia yhdessä omaa toimintaansa ja työtapaan sekä antaa palautetta toisen osapuolen toiminnasta. Yhdessä keskustelemalla ja pohtimalla sosiaaliohjaaja sekä vastaanottoperhe voivat parantaa niin heidän välistä yhteistyötään kuin omaa työpanostaan. Vastaanottoperheet toivovat myös enemmän tietoa vanhemman mielenterveysongelmien vaikutuksesta lapseen. Vastaanottoperheksikkö voi järjestää infotilaisuuksia erilaisista aiheista, joista vastaanottoperheet

kokevat tarvitsevänsa lisätietoa. PRIDE-koululutuksessa aika ei riitä käsittelemään kaikkea, joten vastaanottoperheen oma aktiivisuus sekä kiinnostus ovat myös suuressa osassa. Vastaanottoperheille voi myös suositella avoimia sosiaalialan luentoja tai kirjallisuutta.

Yhteistyö sijoitetun lapsen vanhempien kanssa voi olla välillä haastavaa. Vastaanottoperheet toivovat sosiaaliohjaajien asettavan tiukempia rajoja ja ohjeita lapsen vanhemmille ja muille läheisille koskien yhteydenpitoa. Vastaanottoperheiden kanssa voi keskustella käytännöistä. Esimerkiksi vanhempia voi ohjeista, että lapselle voi soittaa kerran päivässä ja antaa kellonajan milloin soiton voi tehdä. Vastaanottoperheen kanssa voi myös keskustella avoimesti haluavatko he, että sosiaaliohjaaja on paikalla lapsen ja läheisten tapaamisissa.

Vastaanottoperheet kertoivat, että tiedonkulku vastaanottoperheen, sosiaaliohjaajan sekä sosiaalityöntekijöiden välillä ei aina suju hyvin. Vastaanottoperheyksikkö on toiminut nykyisessä muodossaan vasta reilun vuoden, jonka takia yksikkö vielä hakee käytäntöjä. Tiedonkulun sujuvuuteen on hyvä kiinnittää huomiota, jotta kaikki osapuolet ovat ajan tasalla lapsen ja vanhempien tilanteesta sekä tehdyistä päätöksistä. Tärkeää on sopia kuka moniammatillisen tiimin työntekijöistä vastaa viranomaisten tekemien päätösten kertomisesta vastaanottoperheelle ja kuka välittää lapsen kuulumiset vastaanottoperheestä eteenpäin sosiaalityöntekijälle. Vantaan vastaanottoperheyksikkö on siirtymässä siihen, että vastaanottoperheen asioista vastaa aina yksi sama sosiaaliohjaaja. Vastaanottoperhe sekä sosiaaliohjaaja voivat muodostaa omia käytäntöjä sekä toimintatapoja yhteistyöhönsä. Yhteistyö mahdollistaa entistä paremmin dialogisen yhteistyösuhteen muodostumisen, jonka kautta vastaanottoperheet voivat saada entistä parempaa tukea työhönsä.

Mielestäni opinnäytetyöprosessini on onnistunut. Kyselyni avulla sain vastaukset tutkimuskysymykseen, jotka analysoin esittelemäni teoriatiedon avulla. Uskon, että opinnäytetyöni tuloksista on hyötyä Vantaan vastaanottoperheyksikölle. Keräämäni palautteen avulla yksikön sosiaaliohjaajat voivat kehittää työtään vastaamaan entistä paremmin vastaanottoperheiden sekä lasten tarpeita. Esittelen Vantaan vastaanottoperheyksikölle opinnäytetyöni sekä sen tulokset lokakuussa 2013. Jatkon kannalta mielenkiintoista olisi selvittää sijoitettujen lasten vanhempien kokemuksia vastaanottoperhetoiminnasta, ja etenkin viranomaisilta saamastaan tuesta. Sijaishuollossa ylipäättään, on tutkittu hyvin vähän lapsen vanhempien tai muiden läheisten kokemuksia.

Lähteet

Adoptiolaki 22/2012. Annettu Helsingissä 20.1.2012.

Aho, Karoliina 2013. Vantaan vastaanottoperheyksikön vastaava ohjaaja. Vantaa. Haastattelut ja keskustelut 2013.

Ammatilliset perhekodit 2013. Sosiaaliportti. Verkkodokumentti.
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/amatillisetperhekodit/>>. Luettu 7.9.2013.

Back-Kiianmaa, Raili – Hakkarinen, Pirjo 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) - Kuukkanen, Maria - Pollari-Urrio, Paula – Rabb, Harriet – Valkonen, Leena. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus. 121-144.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Haaramäki, Riitta 2008. Lapsi syntyy uuteen perheeseen. Teoksessa Arkimies, Kirsikka (toim.). Terveisiä sijaisperheestä – yhdessä lapsen parhaaksi. Helsinki: Kirjapaja. 51-65.

Hautamäki, Airi 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Glaser, Danya – Emde, Robert – Kallad, Mirjam (toim.) – Punamäki, Raija-Leena – Robinson, JoAnn – Sinkkonen, Jari (toim.) – Tamminen Tuula. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 13-66.

Hirsijärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hunnakko, Tiina – Oksa, Minna 2010: Kriisiperheiden toiminta, kokemukset ja edellytykset. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Isaacs William 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Janhunen, Tarja 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) – Korhonen, Jenni – Laurila, Anja – Raitanen, Tuija - Tervonen-Arnkil, Kaisa – Tuovila, Pirjo–Sijaisäiti vm. 55– Välivaara, Cristine. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 123-146.

Ketola, Jari 2008 (toim.). Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Back-Kiianmaa, Raili - Hakkarinen, Pirjo- - Kuukkanen, Maria - Pollari-Urrio, Paula – Rabb, Harriet - Valkonen, Leena. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus. 27-60.

Ketola, Jari 2008 (toim.). Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Back-Kiianmaa, Raili - Hakkarinen, Pirjo- - Kuukkanen, Maria - Pollari-Urrio, Paula – Rabb, Harriet - Valkonen, Leena. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus. 15-26.

Kuukausiraportti n.d. Tammirinteenvastaanottokoti. Lomake. Julkaisematon dokumentti.

Lapsen havainnointi vastaanottoperheessä n.d. Tammirinteen vastaanottokoti. Ohje. Julkaisematon dokumentti.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007.

Lastensuojelulakiin, perhehoitajalakiin ja omaishoitajalakiin on tullut muutoksia 2012. Verkkodokumentti.

<<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lakimuutokset/Sivut/default.aspx>>. Luettu 31.3.2013.

Mantila, Ritva – Mikkonen, Marjo – Väinölä, LeenaMaaria (toim.) 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja.

Mönkkönen, Kaarina 2002. Dialogisen vuorovaikutuksen ulottuvuudet. Teoksessa Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Kuopio: Kuopion yliopisto. 31-51.

Mönkkönen, Kaarina 2002. Erilaiset vuorovaikutusorientaatiot. Teoksessa Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Kuopio: Kuopion yliopisto. 53-63.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Ohjeet Tammirinteen päivystäjälle n.d. Tammirinteen vastaanottokoti. Ohje. Julkaisematon dokumentti.

Ohje päivystävälle vastaanottoperheelle n.d. Tammirinteen vastaanottokoti. Ohje. Julkaisematon dokumentti.

Oletko kiinnostunut sijaisvanhemmuudesta 2013. Vantaan kaupunki. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-_ja_terveyspalvelut/ajankohtaista-arkisto_-_sosiaali-_ja_terveyspalvelut/101/0/valmennusryhma_sijaisvanhemmuutta_harkitseville>. Luettu 25.8.2013.

Osastaselvitys n.d. Tammirinteen vastaanottokoti. Ohje. Julkaisematon dokumentti.

Pojjula, Soili 2007. Lapsi ja kriisi. Helsinki: Kirjapaja.

PRIDE-valmennus. Sijaisvanhemmaksi.fi. Verkkodokumentti.

<<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/faktat/valmennus.html>>. Luettu 20.4.2013.

Rabb, Harriet 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet? Teoksessa Back-Kiianmaa, Raili - Hakkarinen, Pirjo- Ketola, Jari (toim.) - Kuukkanen, Maria - Pollari-Urrio, Paula - Valkonen, Leena. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus.145-166.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, Jari– Kalland, Mirjam (toim.) 2001. Johdanto: Ihminen tarvitsee toisen läheisyyttä. Teoksessa Glaser, Danya – Emde, Robert – Hautamäki, Airi – Punamäki, Raija-Leena – Robinson, JoAnn – Tamminen Tuula. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 7-12.

Sosiaaliohjaajan työnkuva/-sisältö 2011. Tammirinteen vastaanottokoti. Ohje. Julkaisematon dokumentti.

Tammirinteen vastaanottokoti. Vantaan kaupunki. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lasten_nuorten_ja_perheiden_palvelut/lastensuojelu/tammirinteen_vastaanottokoti>. Luettu 12.3.2013.

Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Tulohaastattelu n.d. Tammirinteen vastaanottokoti. Haastattelulomake. Julkaisematon dokumentti.

Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Janhunen, Taja - Ketola, Jari (toim.) – Korhonen, Jenni – Laurila, Anja – Raitanen, Tuija - Tervonen-Arnkil, Kaisa –Sijaisäiti vm. 55 – Väливаara, Cristine. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 29-76.

Tutkimuslupa 2013. Vantaan kaupunki. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatio-ryhmä. Julkaisematon dokumentti.

Vaattovaara, Virpi – Maula, Raija 2010. Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa Lapset ry. Verkkodokumentti.<<http://pelastakaalapsset-fi-bin.directo.fi/@Bin/285f3d9ade0d04bd0d2f14df02f83f5c/1376759087/application/pdf/134547/Lastensuojelun%20lyhytaikainen%20perhehoito.pdf>>. Luettu 25.8.2013.

Valkonen, Leena 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Back-Kiianmaa, Raili - Hakkarinen, Pirjo- Ketola, Jari (toim.) - Kuukkanen, Maria - Pollari-Urrio, Paula – Rabb, Harriet. Sijoita perheeseen. Jyväskylä: PS-kustannus. 99-120.

Vantaan vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat 2013. Vantaa. Ryhmähaastattelu 12.2.2013.

Väливаara, Cristine 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Janhunen, Taja - Ketola, Jari (toim.) – Korhonen, Jenni – Laurila, Anja – Raitanen, Tuija - Tervonen-Arnkil, Kaisa – Tuovila, Pirjo–Sijaisäiti vm. 55. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 77-98.

Kysely vastaanottoperheille

Lapsen hoito ja kasvatust:

1. Lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyen, millaisiin asioihin olette saaneet tukea sosiaaliohjaajilta? Millaisiin asioihin olette kaivanneet lisää tukea? Millainen tuki olisi ollut tarpeen?

Sijoitusprosessi ja sen käsitteleminen:

2. Miten sosiaaliohjaajat ovat tukeneet teitä lapsen sopeutumisessa juuri teidän perheeseen? Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

3. Miten sosiaaliohjaajat ovat tukeneet teitä käsittelemään lapsen kanssa sijoitusta sekä siihen johtaneita syitä, ongelmia kotona. Esimerkkinä vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelma. Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

4. Miten sosiaalihjaajat ovat tukeneet teitä käsittelemään sijoituksen päättymistä lapsen kanssa? Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

5. Miten sosiaalihjaajat ovat tukeneet teitä käsittelemään sijoituksen päättymistä vastaanottoperheenä? Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

Yhteistyö lapsen läheisten kanssa:

6. Miten sosiaalihjaajat ovat tukeneet teitä kohtaamaan lapsen läheiset? Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

7. Mikäli lapsen läheiset ovat käyttäytyneet haastavasti, miten sosiaaliohjaajat ovat tukeneet teitä? Mihin ja millaista lisätukea olette kaivanneet?

8. Tuleeko mieleenne jokin haaste työssänne vastaanottoperheenä, johon olisitte kaivanneet tukea mutta saitte liian vähän tukea tai ette saaneet lainkaan tukea? Mihin ja millaista tukea olisitte kaivanneet?

Yhteistyö sosiaaliohjaajien kanssa:

9. Miten yhteistyö sosiaaliohjaajien kanssa on sujunut? Miten kuvailisitte yhteistyösuhtettanne?

Vastatkaa seuraaviin väittämiin:

- 1 = Emme ole samaa mieltä
2 = Olemme osittain samaa mieltä
3 = Olemme samaa mieltä
4 = Emme osaa sanoa

10. Sosiaaliohjaajia on helppo lähestyä. Heille on helppo kertoa onnistumisista ja haasteista sekä pyytää apua.

1 2 3 4

11. Koemme, että voimme kertoa asioista luottamuksellisesti sosiaaliohjaajille.

1 2 3 4

12. Koemme, että kokemustamme vastaanottoperheenä arvostetaan sekä mielipiteitämme ja näkemyksiämme kuunnellaan.

1 2 3 4

Yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa:

13. Miten perhehoidon sosiaalityöntekijät ovat tukeneet teitä sekä työtänne vastaanottoperheenä? Mihin ja millaista lisätukea kaipaisitte heiltä?

14. Miten sosiaalityöntekijöiden antama tuki on eronnut Tammirinteen sosiaaliohjaajien antamasta tuesta?

LOPUKSI. Saako opinnäytetyössä kertoa, että se käsittelee Vantaan vastaanottoperheyksikön vastaanottoperheiden näkemyksiä saamastaan tuesta?

Saatekirje

Hei,

olen sosionomiopiskelija ja teen tällä hetkellä opinnäytetyötäni yhteistyössä Tammirinteen vastaanottokodin vastaanottoperheyksikön kanssa. Olen lähettänyt tämän kirjeen sekä kyselyn yhdessä yksikön vastaavan, Karoliina Ahon, kanssa. Tavoitteenani on auttaa yksikköä kehittämään työtään vastaanottoperheiden kanssa. Tähän tarvitsisin teidän apuanne.

Opinnäytetyötäni varten haluan tutkia teidän, vastaanottoperheiden näkemyksiä. Vastaanottoperheyksikön tehtävänä muun muassa on tukea vastaanottoperheitä lasten hoidossa, kasvatuksessa ja sijoitusprosessin vaiheiden käsittelyssä sekä tukea heitä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Opinnäytetyössäni haluan tutkia miten tämä toteutuvat; millaista tukea vastaanottoperheet saavat ja onko tuki riittävää. Tuloksien avulla vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajat pystyvät kehittämään työtään vastaamaan paremmin vastaanottoperheiden tarpeita.

Toivoisin, että vastaatte laatimaani kyselyyn. Kysely postitetaan Tammirinteen vastaanottoperheyksikköön. Vastaukset tulevat vain minun ja yksikön käyttöön. Minua ja yksikköä koskee vaitiolovelvollisuus. Vastaukset ovat kaikki nimettömiä eikä niissä kysytä tunnistetietoja (kuten nimeä tai asuinkuntaa). Opinnäytetyössäni käsittelen vastauksia siten, että vastaanottoperheitä, lapsia tai heidän vanhempiaan ei ole tunnistettavissa.

Palauttaisitteko kyselyn kahden viikon kuluessa. Suuri kiitos avustanne!

Ystävällisin terveisin Pinja Karppinen